

Gangbare melkveehouders over de omschakeling naar biologische melkveehouderij

Een onderzoek naar de determinanten van de omschakelintentie naar biologische melkveehouderij onder melkveehouders

Carolien de Lauwere en Hilde van den Hoorn

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Gangbare melkveehouders over de omschakeling naar biologische melkveehouderij

Een onderzoek naar hun omschakelintentie

Carolien de Lauwere en Hilde van den Hoorn

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Social & Economic Research in opdracht van en gefinancierd door Natuur & Milieu.

Wageningen Social & Economic Research
Wageningen, februari 2026

RAPPORT
2026-010

---

de Lauwere, C.C. en van den Hoorn, H.H., 2026. *Gangbare melkveehouders over de omschakeling naar biologische melkveehouderij; Een onderzoek naar hun omschakelintentie*. Wageningen, Wageningen Social & Economic Research, Rapport 2026-010. 68 blz.; 1 fig.; 14 tab.; 20 ref.

De Nederlandse melkveehouderij staat voor grote uitdagingen door de stikstof- en mestcrisis. Biologische melkveehouderij wordt gezien als mogelijke oplossingsrichting, maar de omschakeling blijft beperkt. Dit onderzoek richt zich op de intentie van gangbare melkveehouders om over te schakelen en analyseert hun motivatie, ervaren belemmeringen en randvoorwaarden. Daarbij is gebruikgemaakt van de Theorie van Gepland Gedrag en het COM-B-model, aangevuld met contextuele factoren. De resultaten tonen aan dat de omschakelintentie van gangbare melkveehouders laag is en wordt beperkt door onder andere een negatieve houding en hoge ervaren risico's, terwijl betrokkenheid bij de biologische sector en kennisontwikkeling juist belangrijke aangrijpingspunten vormen.

The Dutch dairy sector faces major challenges due to the nitrogen and manure crisis. Organic dairy farming is considered a potential solution, yet the rate of transition remains limited. This study focuses on the intention of conventional dairy farmers to change to organic farming and analyses their motivations, perceived barriers and enabling conditions. The study draws on the Theory of Planned Behaviour and the COM-B model, supplemented with contextual factors. The results indicate that conventional dairy farmers' intention to convert is low and is constrained by, among other factors, negative attitudes and high perceived risks, while involvement in the organic sector and knowledge development emerge as key levers for change.

Trefwoorden: gedragsdeterminanten, biologische melkveehouderij, omschakeling, Theory of Planned Behaviour

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/710392> of op www.wur.nl/social-and-economic-research (onder Wageningen Social & Economic Research publicaties).

© 2026 Wageningen Social & Economic Research

Postbus 88, 6700 AB Wageningen, T 0317 48 48 88, E info.wser@wur.nl, www.wur.nl/social-and-economic-research. Wageningen Social & Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Social & Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2026

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Social & Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Social & Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Social & Economic Research Rapport 2026-010 | Projectcode 2333300032

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	6
S.1 Omschakeling naar biologische melkveehouderij	6
S.2 Gedragsfactoren achter omschakelintenties	6
S.3 Methodologie: TPB en COM-B	8
Summary	9
S.1 Transition to organic dairy farming	9
S.2 Behavioural factors underlying transition intentions	9
S.3 Methodology: TPB and COM-B	10
1 Melkveehouders' perceptie van omschakeling naar biologische melkveehouderij	12
1.1 Omschakeling naar biologische melkveehouderij	12
1.2 Kern en deelvragen	12
2 Methodologische aanpak	13
2.1 Theoretisch kader	13
2.2 Methode	14
2.3 Dataverwerking en presentatie	15
3 Resultaten	17
3.1 Bedrijfsprofiel van respondenten	17
3.1.1 Demografie en arbeid	17
3.1.2 Bedrijfsomvang en melkstroom	17
3.1.3 Grond en ontwikkelingsrichting van de bedrijven	17
3.2 Duurzaamheidsoriëntatie	18
3.3 Houding, intentie en gedragsdeterminanten ten aanzien van omschakeling naar biologische melkveehouderij	19
3.3.1 Positieve en negatieve intentie	20
3.3.2 Houding tegenover de omschakeling naar biologische landbouw	20
3.3.3 Mening over biologische melkveehouderij	21
3.3.4 Injunctieve en descriptieve sociale normen	21
3.3.5 Ervaren gedragscontrole en capaciteit en subjectieve kennis	21
3.3.6 Ervaren risico en onzekerheid	22
3.3.7 Extrinsieke en intrinsieke motivatie	22
3.3.8 Betrokkenheid bij biologische landbouw	22
3.3.9 Wij-zij gevoel	22
3.4 Verklarende modellen	22
3.5 Belemmeringen	24
3.5.1 Kwantitatief	24
3.5.2 Kwalitatief	25
3.6 Randvoorwaarden voor omschakeling	25
3.6.1 Kwantitatief	25
3.6.2 Kwalitatief	25
3.7 Doelstellingen voor melkveebedrijf	25
3.8 Kennis en informatiebronnen	26
3.8.1 Kennisbronnen	26
3.8.2 Informatiebronnen	26
4 Discussie	27

5	Conclusies	30
	Bronnen en literatuur	31
Bijlage 1	Vragenlijst interviews	33
Bijlage 2	Enquête melkveehouders	39
Bijlage 3	Tabellen bij resultaten	55

Woord vooraf

De Nederlandse melkveehouderij staat voor grote uitdagingen door onder andere de stikstof- en mestproblematiek. Biologische melkveehouderij wordt daarbij genoemd als een mogelijke oplossingsrichting, maar de daadwerkelijke omschakeling blijft in de praktijk beperkt. Dit rapport onderzoekt in hoeverre gangbare melkveehouders bereid zijn om over te schakelen naar biologische melkveehouderij en welke factoren deze intentie beïnvloeden. Daarbij is specifiek gekeken naar motivatie, houding, ervaren belemmeringen en de randvoorwaarden die melkveehouders nodig achten voor een succesvolle omschakeling. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Natuur & Milieu en combineert interviews met een enquête onder gangbare melkveehouders. Met behulp van gedragswetenschappelijke modellen wordt inzicht gegeven in zowel individuele als structurele factoren die de besluitvorming beïnvloeden. De resultaten bieden aanknopingspunten voor melkveehouders, beleidsmakers en andere stakeholders om de omschakeling naar biologische melkveehouderij gericht te ondersteunen.

Dit rapport is tot stand gekomen met de medewerking van diverse partijen, aan wie wij graag onze dank uitspreken. In het bijzonder danken wij Natuur & Milieu voor het mogelijk maken van deze studie. Daarnaast bedanken wij de melkveehouders die bereid waren deel te nemen aan interviews en daarmee een belangrijke inhoudelijke bijdrage hebben geleverd aan de opzet van de survey. Wij danken Flycatcher B.V. voor het faciliteren van het uitzetten van de survey onder melkveehouders. Tot slot danken wij alle melkveehouders die de tijd hebben genomen om de enquête in te vullen en hun inzichten en meningen hebben gedeeld. Hun bereidheid tot deelname is van essentieel belang geweest voor de uitvoering en totstandkoming van dit onderzoek.

Ir. H. (Hans) van Trijp
Instituutsmanager Wageningen Social & Economic Research
Wageningen University & Research

Samenvatting

S.1 Omschakeling naar biologische melkveehouderij

De Nederlandse melkveehouderij staat voor grote uitdagingen door de stikstof- en mestcrisis. Biologische melkveehouderij wordt gezien als een oplossingsrichting vanwege de extensievere productie en daardoor lagere mestproductie en ammoniakemissie per hectare. Toch krijgt de omschakeling naar biologische melkveehouderij beperkt aandacht binnen het huidige beleid. Het aandeel biologisch areaal in Nederland blijft laag (4,7% in 2024) en de groei is de afgelopen jaren sterk afgevlakt. Hierdoor raakt het overheidsdoel van 15% biologisch landbouwareaal in 2030 steeds verder uit zicht. Tegelijkertijd tonen eerdere onderzoeken aan dat agrariërs in principe bereid zijn om over te stappen naar biologische melkveehouderij, ondanks ervaren belemmeringen.

Natuur & Milieu wil daarom beter begrijpen hoe gangbare melkveehouders denken over biologische melkveehouderij en aan welke randvoorwaarden moeten worden voldaan om zo'n omschakeling mogelijk te maken. De hoofdvraag van dit onderzoek was: 'Hoe denken melkveehouders over de omschakeling naar biologische landbouw, welke belemmeringen ervaren ze en wat zijn randvoorwaarden om omschakeling naar biologische melkveehouderij mogelijk te maken?' Het onderzoek richt zich op hun motivatie, ervaren knelpunten en benodigde randvoorwaarden voor omschakeling.

S.2 Gedragsfactoren achter omschakelintenties

In hoeverre zijn gangbare melkveehouders bereid om te schakelen naar biologische landbouw en hoe denken deze melkveehouders over de omschakeling naar biologische landbouw?

- De resultaten laten zien dat de omschakelintentie in de *huidige* omstandigheden over het algemeen laag was. Van de respondenten overweegt 11% nu een omschakeling naar biologische landbouw als ontwikkelrichting.
- 17% van de geënquêteerde melkveehouders antwoorde enigszins mee eens tot geheel mee eens op de stelling 'Als ik daarvoor de mogelijkheid zou hebben, zou ik in de komende 5 jaar proberen om te schakelen naar biologische melkveehouderij'.

Een overwegend negatieve houding ten opzichte van biologische melkveehouderij vormde de belangrijkste verklaring voor de huidige lage omschakelintentie. De meeste respondenten vonden het nadelig, ongunstig, niet haalbaar en niet rendabel voor hun bedrijf om naar biologische melkveehouderij om te schakelen. Biologische melkveehouderij werd door de geënquêteerde melkveehouders over het algemeen niet gezien als een aantrekkelijk economisch alternatief. Ook vonden respondenten dat ze niet voldoende kennis, tijd, geld of grond hadden voor de omschakeling naar biologische melkveehouderij. Melkveehouders die weidegang toepassen hadden een iets positievere houding en motivatie ten aanzien van biologische melkveehouderij, maar dit bleek geen doorslaggevende factor voor daadwerkelijke omschakeling.

Een belangrijke basis voor de negatieve houding ten opzichte van de biologische melkveehouderij wordt gevormd door overtuigingen. Zo vonden melkveehouders het onwaarschijnlijk dat de biologische melkveehouderij goed is voor de diergezondheid, goed voor het dierenwelzijn, goed voor de bedrijfsresultaten en het werkplezier verhoogt, terwijl dit laatste bijvoorbeeld wel als heel belangrijk wordt gezien. Daarnaast werd de biologische landbouw niet als oplossing voor het stikstofprobleem gezien. Respondenten die zich meer betrokken voelen met biologische landbouw, toonden duidelijk meer bereidheid om over te schakelen. De afstand tot de biologische sector (het wij/zij gevoel) wijst erop dat de sociale afstand tot de biologische sector een belangrijke psychologische barrière vormt. Melkveehouders vonden dat burgers en beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij niet begrijpen hoe moeilijk het is om dit in de praktijk te brengen.

Welke belemmeringen zien melkveehouders bij de overstap naar biologische melkveehouderij?

- De hoge risicoperceptie en onzekerheid over met name de economische haalbaarheid, zoals onzekere marktvraag, financiering en omschakelperiode, en praktische uitvoerbaarheid speelden een belangrijke rol in de besluitvorming.
- Structurele beperkingen, zoals beperkte beschikbaarheid van grond, onduidelijke richting en visie van de overheid en lagere gewasopbrengsten, vormden een belangrijke belemmering voor omschakeling.
- Ook organisatorische knelpunten, zoals extra arbeid, administratie en certificeringscontroles, werden genoemd als belemmeringen.
- De sociale afstand tot de biologische sector vormt een belangrijke psychologische barrière.

Wat is er nodig om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te maken?

Melkveehouders hechtten over het algemeen veel belang aan vrijwel alle onderzochte randvoorwaarden voor omschakeling naar biologische melkveehouderij, waaronder:

- Voldoende marktvraag
- Betrouwbare afnemers
- Een stabiele overheid
- Meerprijs voor biologische producten
- Beschikbaarheid van grond
- Voldoende kennis
- Vangnet als productie tegenvalt
- Financiële compensatie voor overgangperiode
- Subsidie voor aanpassing van stallen
- Sneller vergunningstraject
- Goed opgeleide adviseurs

Dit onderstreept dat met name institutionele en financiële factoren de haalbaarheid van omschakeling naar biologische melkveehouderij bepalen en dat beleidsmaatregelen hier nadrukkelijk rekening mee moeten houden. Toch blijkt uit de resultaten dat naast financiële prikkels er ook aandacht moet zijn voor gedragsfactoren, zoals attitudeverandering. De houding ten aanzien van biologische melkveehouderij en wat door anderen verwacht wordt (injunctieve sociale norm) bleken significante voorspellers van positieve omschakelintentie. Dit betekent dat zowel persoonlijke evaluatie als sociale druk van belangrijke anderen bijdroegen aan de bereidheid om om te schakelen. Dit geeft handvaten om de houding met betrekking tot de biologische melkveehouderij onder gangbare melkveehouders te beïnvloeden. Het blijkt dat een positievere houding de weerstand tegen omschakelen verlaagt.

Wat betreft kennisontwikkeling gaven de respondenten aan dat ze biologische melkveehouders als een zeer betrouwbare informatiebron zagen. Daarnaast hechtten respondenten vooral waarde aan praktisch en persoonlijk leren: individueel advies, studiegroepen en excursies. Kennisoverdracht kan helpen om overtuigingen te veranderen, bijvoorbeeld door excursies naar andere biologische bedrijven.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan voor verdere beleids- en praktijkontwikkeling om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te ondersteunen:

1. Stimuleer de omschakeling naar biologische melkveehouderij door naast financiële prikkels ook aandacht te besteden aan gedragsfactoren zoals houding, betrokkenheid en risicoperceptie van melkveehouders.
2. Zorg voor communicatie en voorlichting die aansluiten bij de waarden en praktijkrealiteit van melkveehouders waardoor de sociale afstand tussen biologische landbouw enerzijds en beleidsmakers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties anderzijds verkleind en het vertrouwen versterkt kan worden.
3. Bied praktijkgerichte kennisontwikkeling over biologische melkveehouderij, bijvoorbeeld via begeleiding en uitwisseling met andere melkveehouders. Dat kan helpen om onzekerheden te verminderen.
4. Verminder de risico's en onzekerheid die melkveehouders tijdens de omschakelperiode kunnen ervaren en besteed aandacht aan de sociale en institutionele context waarbinnen zij opereren.

S.3 Methodologie: TPB en COM-B

Dit onderzoek richt zich op de intentie van melkveehouders om om te schakelen naar biologische landbouw, waarbij gedragsfactoren centraal staan. Als theoretisch kader is gebruikgemaakt van de Theorie van Gepland Gedrag (TPB) en het COM-B-model. De TPB verklaart hoe attitude, sociale normen en ervaren gedragscontrole gezamenlijk de gedragsintentie beïnvloeden, terwijl het COM-B-model - waarin Capability (kunnen), Opportunity (mogelijkheden) en Motivation (willen) centraal staan - aanvullende contextuele factoren in kaart brengt die van invloed zijn op gedrag. Naast deze kernconstructen zijn aanvullende variabelen onderzocht, waaronder intrinsieke en extrinsieke motivatie, ervaren risico en onzekerheid, betrokkenheid bij biologische landbouw, wij-zij-gevoel en subjectieve kennis. De dataverzameling bestond uit drie verkennende interviews en een enquête onder 115 gangbare melkveehouders. De enquête bevatte voornamelijk 7-puntsschalen en werd verspreid via een professioneel onderzoeksbureau. De data-analyse werd uitgevoerd in SPSS en omvatte onder andere beschrijvende statistiek, principale componentenanalyse, betrouwbaarheidsanalyses en regressieanalyses. Op basis van Cronbach's alpha werden constructen gevormd uit samengestelde schalen voor attitude, subjectieve norm en ervaren gedragscontrole, die vervolgens in regressiemodellen werden gebruikt om de intentie tot omschakeling te voorspellen. Een one-way ANOVA test is uitgevoerd om na te gaan of melkveehouders met en zonder weidegang anders scoorden op gedragsconstructen en de daarbij horende gedragsvariabelen. Open vragen over ervaren belemmeringen en randvoorwaarden zijn kwalitatief geanalyseerd, terwijl gesloten vragen beschrijvend statistisch werden geanalyseerd met behulp van een Mann-Whitney U toets om verschillen tussen melkveehouders met en zonder weidegang te testen. De resultaten bieden inzicht in de belangrijkste gedragsmatige en contextuele belemmeringen en randvoorwaarden voor omschakeling. Deze inzichten leveren aanknopingspunten voor gerichte beleidsinterventies en stimulansen om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te ondersteunen. Daarbij is het wel belangrijk om in ogenschouw te nemen dat het onderzoek gebaseerd is op een beperkte groep respondenten van 115 gangbare melkveehouders.

Summary

S.1 Transition to organic dairy farming

The nitrogen and manure crisis in the Netherlands poses major challenges to the country's dairy farming sector. Organic dairy farming is seen as a potential solution due to its more extensive production method, which results in lower manure production and ammonia emissions per hectare. However, there is currently limited policy focus on organic dairy farming. The proportion of farmland used for organic farming is still small in the Netherlands (4.7% in 2024), and growth has slowed considerably in recent years. This means the government target of 15% organic farming area by 2030 is increasingly slipping out of reach. At the same time, previous research has shown that in principle, farmers are willing to switch to organic dairy farming, despite the perceived barriers.

Natuur & Milieu (Nature & Environment) therefore wants a better understanding of attitudes to organic dairy farming among mainstream dairy farmers and of the preconditions that must be met to enable such a transition. The main question for this study was: 'How do dairy farmers view the transition to organic farming, what barriers do they perceive, and what preconditions are required to enable a transition to organic dairy farming?' The study focuses on their motivation, perceived bottlenecks and the necessary preconditions for transition.

S.2 Behavioural factors underlying transition intentions

How willing are conventional dairy farmers to change to organic farming, and how do these dairy farmers feel about making such a transition?

- The results point to a low overall intention to change under the current circumstances. 11% of respondents are currently considering transition to organic farming as a future pathway.
- 17% of surveyed dairy farmers responded with 'somewhat agree', 'agree' or 'strongly agree' to the statement: 'If I had the opportunity, I would try to change to organic dairy farming within the next five years.'

The low level of transition intention currently observed is mainly driven by largely negative attitudes towards organic dairy farming. Most respondents perceived a transition to organic dairy farming as detrimental, impractical, unfeasible and unprofitable for their farm. Organic dairy farming was generally not seen as an attractive economic alternative by the dairy farmers surveyed. Respondents also felt they lacked sufficient knowledge, time, financial resources or land to change to organic dairy farming. Dairy farmers who practice grazing had a slightly more positive attitude and motivation towards organic dairy farming, but this did not appear to be a decisive factor for actual transition.

Beliefs form an important basis for negative attitudes towards organic dairy farming. For example, dairy farmers considered it unlikely that organic dairy farming benefits animal health, animal welfare or farm performance, or enhances job satisfaction, while job satisfaction itself is actually regarded as being particularly important. In addition, organic farming was not seen as a solution to the nitrogen problem. Respondents who felt more engaged with organic farming showed significantly more willingness to change. A sense of separation from the organic sector (the "us versus them" sentiment) suggests that this social distance constitutes an important psychological barrier. Dairy farmers felt that the general public and policymakers involved in shaping policy on organic dairy farming do not understand how difficult it is to implement this in practice.

What barriers do dairy farmers perceive in changing to organic dairy farming?

- High risk perception and uncertainty – particularly regarding economic viability, such as uncertain market demand, financing and the transition period, as well as practical feasibility – played an important role in decision-making.
- Structural constraints – including limited land availability, vague government policy and vision, and lower crop yields – were identified as significant barriers to transition.
- Organisational bottlenecks, such as additional labour, administration and certification checks, were also identified as barriers.
- Social distance from the organic sector constitutes an important psychological barrier.

What is required to enable the transition to organic dairy farming?

Dairy farmers generally considered almost all of the preconditions for transition to organic dairy farming that have been investigated to be important, including:

- Sufficient market demand
- Reliable buyers
- A stable government
- A premium price for organic products
- Land availability
- Sufficient knowledge
- Safety net in case of production shortfalls
- Financial compensation for the transition period
- Subsidies for modifications to barns
- Faster permit procedures
- Well-trained advisers

These findings highlight that the viability of transition to organic dairy farming is largely shaped by institutional and financial factors, which should be explicitly considered in policy design. Nevertheless, the results show that in addition to financial incentives, there should also be a focus on behavioural factors, such as attitude change. Attitudes towards organic dairy farming and injunctive social norms (the expectations of others) were significant predictors of positive transition intention. This means that both personal evaluation and social pressure from significant others contributed to the willingness to change. This provides leverage points for influencing attitudes towards organic dairy farming among conventional dairy farmers. It appears that a more positive attitude lowers resistance to transition.

With regard to knowledge development, respondents indicated that they regarded organic dairy farmers as a highly reliable source of information. In addition, respondents placed particular value on practical and personal learning: individual advice, study groups and excursions. Knowledge transfer can help change beliefs, for example through excursions to other organic farms.

Recommendations

Based on the results, the following recommendations can be made for further policy and practice development to support transition to organic dairy farming:

1. Encourage transition to organic dairy farming by complementing financial incentives with attention to behavioural factors, including attitudes, engagement and risk perception among dairy farmers.
2. Ensure that communication and outreach align with the values and practical realities of dairy farmers, helping to reduce the social distance between organic farming on the one hand and policymakers and civil society organisations on the other, and to build trust.
3. Offer hands-on knowledge development on organic dairy farming, e.g. through mentoring and exchange with other dairy farmers. This can help reduce uncertainties.
4. Reduce the risks and uncertainty that dairy farmers may experience during the transition period and pay attention to the social and institutional context in which they operate.

S.3 Methodology: TPB and COM-B

This study focuses on dairy farmers' intention to switch to organic farming, with a particular emphasis on behavioural factors. The Theory of Planned Behaviour (TPB) and the COM-B model were used as the

---

theoretical framework. The TPB outlines how attitudes, social norms and perceived behavioural control together shape behavioural intention, whereas the COM-B model – focusing on Capability, Opportunity and Motivation – identifies additional contextual determinants of behaviour. Beyond these core constructs, the study also investigated additional variables, such as intrinsic and extrinsic motivation, perceived risk and uncertainty, engagement with organic farming, "us versus them" sentiment and subjective knowledge. Data collection consisted of three exploratory interviews and a survey of 115 mainstream dairy farmers. The survey mainly consisted of seven-point scales and was distributed through a professional research agency. Data analysis was conducted in SPSS and included descriptive statistics, principal component analysis, reliability analyses and regression analyses. Composite scales for attitude, subjective norm and perceived behavioural control were combined into constructs based on Cronbach's alpha and then used in regression models to predict the intention to change. A one-way ANOVA was conducted to examine whether dairy farmers with and without grazing differed in their scores on behavioural constructs and related behavioural variables. Open-ended questions concerning perceived barriers and preconditions were analysed qualitatively, whereas closed-ended questions were analysed using descriptive statistics and a Mann-Whitney U test to assess differences between dairy farmers with and without grazing. The results provide insights into the main behavioural and contextual barriers and preconditions for transition. These insights provide entry points for targeted policy interventions and incentives to support the transition to organic dairy farming. However, it is important to bear in mind that the survey is based on a limited group of respondents, i.e. 115 mainstream dairy farmers.

---

1 Melkveehouders' perceptie van omschakeling naar biologische melkveehouderij

1.1 Omschakeling naar biologische melkveehouderij

De landbouwsector in Nederland staat voor grote uitdagingen, waaronder de stikstof- en mestcrisis. De omschakeling naar biologische melkveehouderij wordt genoemd als een mogelijke oplossingsrichting, omdat die vanwege een lagere melkproductie per hectare en gemiddeld meer weidegang een lagere ammoniakuitstoot (NH₃) en mestafzet kent (Migchels et al., 2023). Binnen het stikstof- en mestbeleid is er echter beperkt aandacht voor de omschakeling naar biologische landbouw (Directoraat-generaal Agro, 2024). Het aandeel biologisch landbouwareaal in Nederland bedroeg in 2024 4,7% van het totaal (Staat van Biologisch, 2025). De jaarlijkse groei vlakke, in lijn met voorgaande jaren, steeds verder af en is in 2024 het laagste sinds 2016 (Jellema et al., 2025). Het doel van de Nederlandse overheid om in 2030 minimaal 15% van het landbouwareaal te bestemmen voor biologische productie lijkt steeds verder uit zicht te raken (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2024). Uit opinieonderzoeken en enquêtes blijkt echter dat agrariërs wel bereid lijken zijn om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te maken (Nieuwe Oogst, 2022), hoewel zij ook belemmeringen ervaren (Meeusen, 2015). In het licht van de huidige mest- en stikstofcrisis wil Natuur & Milieu daarom meer inzicht in hoe melkveehouders denken over biologische melkveehouderij, wat zij als knelpunten voor omschakeling ervaren en aan welke randvoorwaarden voldaan moet worden om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te stimuleren. De antwoorden op deze vragen zijn met name relevant voor melkveebedrijven die relatief grondgebonden zijn, hetzij door een groter areaal landbouwgrond, hetzij door een lagere intensiteit (bijvoorbeeld minder melkproductie of GVE per hectare), aangezien deze bedrijven doorgaans meer mogelijkheden hebben om naar biologische melkveehouderij om te schakelen. Hun keuzes hebben bovendien directe invloed op mestgebruik, stikstofuitstoot en landschapskwaliteit. De resultaten zijn relevant voor verschillende partijen in het landbouwdomein, omdat zij inzicht bieden in de door melkveehouders ervaren belemmeringen en voorwaarden voor een succesvolle en realistische omschakeling naar biologische melkveehouderij, en daarmee een basis vormen voor gerichte beleids- en strategieontwikkeling, inclusief effectiever omschakelingsbeleid, passende financiering en optimalisatie van begeleiding en omschakelingsprogramma's.

1.2 Kern en deelvragen

Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Het eerste doel was te onderzoeken in hoeverre gangbare melkveehouders bereid zijn om naar biologische melkveehouderij om te schakelen. Daarnaast wilde Natuur & Milieu weten waarom melkveehouders de overstap willen maken, welke belemmeringen zij momenteel ervaren en onder welke voorwaarden zij deze overstap zouden maken. De kernvraag van het onderzoek is daarom:

'Hoe denken melkveehouders over de omschakeling naar biologische landbouw, welke belemmeringen ervaren ze en wat zijn randvoorwaarden om omschakeling naar biologische melkveehouderij mogelijk te maken?'

Deze kernvraag wordt opgedeeld in de volgende deelvragen:

1. In hoeverre zijn gangbare melkveehouders bereid om te schakelen naar biologische landbouw?
2. Wat zijn redenen voor gangbare melkveehouders om al dan niet om te willen omschakelen?
3. Welke obstakels zien melkveehouders bij de overstap naar biologische melkveehouderij?
4. Wat is er nodig om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te maken?

---

2 Methodologische aanpak

2.1 Theoretisch kader

In het onderzoek is gebruikgemaakt van gedragsfactoren die voornamelijk gebaseerd zijn op de Theorie van Gepland Gedrag (Ajzen, 1991). Daarnaast is gebruikgemaakt van het gedragsveranderingswiel of COM-B-model van Michie et al. (2011).

De Theorie van Gepland Gedrag werd gebruikt om psychologische en contextuele factoren te verklaren die gedrag zoals besluitvorming van boeren beïnvloeden. De theorie gaat ervan uit dat de intentie van een individu om een bepaald gedrag te vertonen wordt beïnvloed door drie gedragsfactoren: attitude (de houding ten opzichte van het gedrag), subjectieve normen (wat anderen denken en wat anderen doen) en ervaren gedragscontrole (het gevoel te beschikken over voldoende kennis, middelen en vaardigheden). In het huidige onderzoek was het te onderzoeken gedrag de intentie voor het omschakelen naar biologische landbouw. De beïnvloedende factoren worden hierna verder uitgelegd. Als eerste wordt de houding ten opzichte van een bepaald gedrag bepaald door overtuigingen van – in dit onderzoek – melkveehouders. Als een melkveehouder er bijvoorbeeld van overtuigd is dat de omschakeling naar biologische landbouw goed is voor het milieu en de melkveehouder het milieu zwaar mee laat wegen in de beslissingen rondom de bedrijfsvoering, zal dit de houding van de melkveehouder positief beïnvloeden en daarmee ook de intentie om de omschakeling te maken. De tweede component, subjectieve normen, wordt vaak opgesplitst in descriptieve en injunctieve sociale normen (Nolan et al., 2008). Descriptieve normen geven aan wat belangrijke anderen doen. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om de vraag of melkveehouders in de omgeving van de betrokken boer ook omschakelen naar biologische melkveehouderij, of er juist negatief tegenover staan. Injunctieve sociale normen beschrijven wat belangrijke anderen verwachten, een voorbeeld hiervan kan de vraag zijn of andere melkveehouders of mensen uit de sociale omgeving van de melkveehouder verwachten dat deze zal omschakelen of juist niet. Als laatste wordt ervaren gedragscontrole vaak opgesplitst in ervaren capaciteit en ervaren controle. Ervaren capaciteit betekent dat het individu (de melkveehouder) ervaart dat hij of zij voldoende tijd, geld en middelen (bijvoorbeeld land of een geschikt stalsysteem) heeft. Ervaren controle is de mate waarin iemand helemaal zelf kan beslissen over een bepaald gedrag of daarvoor ook anderen nodig heeft.

Het COM-B-model bood in dit onderzoek een verdiepend kader om de context te analyseren waarbinnen een melkveehouder moet opereren. De componenten van het COM-B-model: Capability, Opportunity, Motivation, en Behaviour, helpen onderzoeken welke contextuele factoren een rol spelen in de omschakeling naar biologische melkveehouderij. In dit onderzoek is bijvoorbeeld onderzocht in hoeverre de melkveehouder beschikt over de benodigde kennis en vaardigheden om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te maken (capability). Daarnaast is nagegaan of de omstandigheden zodanig zijn dat de melkveehouder daadwerkelijk in staat is om de omschakeling te maken (opportunity). Hierbij werd gekeken naar de fysieke context, zoals bijvoorbeeld de geschiktheid van het huidige stalsysteem of de beschikbare hoeveelheid grond, maar ook naar de sociale context zoals de houding van de omgeving ten aanzien van de omschakeling. Als laatste werd onderzocht in hoeverre de melkveehouder intrinsiek gemotiveerd is om de overgang naar biologische melkveehouderij te maken (motivation).

De Theorie van Gepland Gedrag en het COM-B-model vertonen duidelijke raakvlakken, maar in dit onderzoek is de Theorie van Gepland Gedrag primair gebruikt als basis voor de enquête, terwijl het COM-B-model vooral is toegepast bij de opzet van de diepte-interviews. Beide theorieën hebben inzicht geboden in de belemmeringen voor omschakeling naar biologische melkveehouderij en in waar mogelijke interventies of incentives op gericht zouden moeten zijn. Deze inzichten vormen belangrijke aanknopingspunten voor het identificeren van randvoorwaarden voor succesvolle omschakeling.

Naast gedragsfactoren die gebaseerd zijn op de Theorie van Gepland Gedrag werden in het onderzoek ook aanvullende gedragsvariabelen meegenomen. Ten eerste werd de intrinsieke en extrinsieke motivatie van

---

melkveehouders in de omschakeling naar biologische melkveehouderij uitgevraagd. Intrinsieke motivatie refereert hierbij naar de mate waarin melkveehouders de omschakeling belangrijk vinden terwijl extrinsieke motivatie betrekking heeft op factoren zoals beloningen of externe prikkels (Deci en Ryan, 2012). Ten tweede werd het ervaren risico en de mate van onzekerheid over omschakeling geïncorporeerd. Ervaren risico en onzekerheid wordt toegevoegd omdat deze factoren een belangrijke rol spelen in besluitvorming en de bereidheid om in veranderingen te investeren (Meijer et al., 2015). Een derde factor omvatte de zelfidentiteit van de melkveehouder en diens gevoel van verbondenheid met de natuur. Zelfidentiteit verwijst naar de mate waarin een bepaald gedrag (zoals de overstap naar biologische landbouw) deel uitmaakt van het zelf. De verbondenheid met de natuur verwijst naar de mate waarin een individu het gevoel heeft dat hij of zij deel uitmaakt van de natuur. Deze variabelen zijn eerder toegepast door Lokhorst et al. (2014) om sociaalpsychologische determinanten van particulier natuurbewoud te onderzoeken. In dit onderzoek zijn ze samengevoegd tot één variabele 'betrokkenheid bij biologische melkveehouderij'. Verder werd gekeken naar de mate waarin melkveehouders een wij-zij-gevoel ervaren ten opzichte van de overheid, maatschappelijke organisaties of de bredere samenleving. Tot slot wordt de subjectieve kennis van melkveehouders meegenomen. Subjectieve kennis verwijst naar de mate waarin melkveehouders ervaren over voldoende kennis van biologische melkveehouderij te beschikken. Al deze gedragsfactoren kunnen de intentie om de omschakeling naar biologische melkveehouderij te maken beïnvloeden.

2.2 Methode

Voor het onderzoek zijn eerst drie interviews met (twee gangbare en één biologische) melkveehouders uitgevoerd. De interviews leverden input voor een enquête die gehouden is onder ongeveer 115 gangbare melkveehouders. De vragen voor dit interview zijn opgenomen in bijlage 1. De geïnterviewde melkveehouders hebben alle drie een toestemmingsformulier ondertekend waarmee ze te kennen hebben gegeven dat hun antwoorden anoniem gebruikt mogen worden in het onderzoek.

Met behulp van de input uit voorgenoemde interviews werd een gestructureerde vragenlijst met voorgeprogrammeerde antwoordcategorieën ontworpen. Deze is intern (bij Natuur & Milieu en Wageningen Social & Economic Research) beoordeeld zodat er overeenstemming was over de inhoud van de enquête. Voordat deze enquête definitief werd uitgezet, is deze getest door één van de geïnterviewde gangbare melkveehouders. Vervolgens is deze in Oktober 2025 per email verstuurd aan 3.000 melkveehouders. De configuratie van de survey en de dataverzameling werd uitgevoerd door een onderzoeksbureau (Flycatcher Internet Research B.V.). Dit bureau werkt met een partnerbureau dat een panel van 7.004 melkveehouders heeft.

Voor deelname aan het onderzoek middels de enquête golden twee inclusiecriteria: (1) het hoofdinkomen van de melkveehouder was afkomstig uit de melkveehouderij en (2) er werd gebruikgemaakt van een gangbaar houderijsysteem (niet biologisch). Van tevoren was vastgesteld dat minimaal 100 volledig ingevulde enquêtes verzameld moesten worden. Na de eerste mail zijn nog twee reminders gestuurd om deze response te behalen. De totale response telde 115 geldig ingevulde vragenlijsten. Alle deelnemers die de enquête volledig invulden ontvingen een digitale cadeaubon van 20 euro als ze dat wilden.

Het merendeel van de vragen in de enquête werd gepresenteerd in de vorm van stellingen op een 7-puntsschaal, waarbij 1 de meest negatieve score (bijvoorbeeld geheel oneens, heel onwaarschijnlijk), 4 de neutrale score en 7 de meest positieve score (bijvoorbeeld geheel eens, heel waarschijnlijk) representeerde. Het gebruik van een achtste antwoordcategorie 'weet niet/niet van toepassing' werd alleen gebruikt als het niet anders kon. Dit was het geval bij de vragen over belemmeringen, injunctieve en descriptieve sociale normen, wij-zij-gevoel en randvoorwaarden.

Ethische goedkeuring voor het onderzoek is gegeven door de Research Ethical Committee (REC) van Wageningen University & Research. De vragenlijsten voor de diepte-interviews en de enquête zijn te vinden in bijlagen 1 en 2.

2.3 Dataverwerking en presentatie

Voor de data-analyse is gebruikgemaakt van het statistische softwarepakket IBM SPSS Statistics (versie 30.0). Informatie over bedrijfskenmerken en kenmerken van de melkveehouders is geanalyseerd met behulp van beschrijvende statistiek om de steekproef te karakteriseren. Voor inzicht in de gedragsfactoren die de perceptie van melkveehouders over omschakeling naar biologische melkveehouderij bepalen, is een statistische analyse in stappen uitgevoerd.

Duurzaamheidsthema's

De relevantie van 20 duurzaamheidsthema's is geanalyseerd door middel van beschrijvende statistiek. Ook is er onderzocht of er verschil was in relevantie van duurzaamheidsthema's tussen de groep wel en geen weidegang. Naast statistische significantie zijn effectgroottes berekend om de omvang van verschillen tussen melkveehouders met en zonder weidegang inzichtelijk te maken. Hiervoor is Cohen's *d* gebruikt, omdat deze maat het vergelijken van gemiddelden van twee onafhankelijke groepen mogelijk maakt en een gestandaardiseerde interpretatie van de verschillen biedt. Effectgroottes zijn geïnterpreteerd volgens gangbare richtlijnen, waarbij waarden van ongeveer 0,2 als klein, 0,5 als middelgroot en 0,8 of hoger als groot worden beschouwd. Daarnaast is er een principale componenten analyse uitgevoerd voor de duurzaamheidsthema's waarbij vier hoofdthema's geïdentificeerd zijn. De geschiktheid van de data voor principale componenten analyse werd beoordeeld met de Kaiser-Meyer-Olkin-maat en Bartlett's test of sphericity. De KMO-waarde bedroeg 0,52, wat wijst op een matige steekproefadequaatheid. Bartlett's test of sphericity was significant, $\chi^2(78) = 222,96$, $p < 0,001$, wat aangeeft dat de variabelen onderling voldoende correleren en dat toepassing van PCA zinvol is.

Belemmeringen en randvoorwaarden

De open vragen over ervaren belemmeringen en randvoorwaarden zijn kwalitatief beschreven. De stellingen (gesloten vragen) over de belemmeringen en randvoorwaarden zijn met behulp van beschrijvende statistiek geanalyseerd. Verschillen in de ervaring van belemmeringen en randvoorwaarden tussen melkveehouders met en zonder weidegang zijn geanalyseerd met de Mann-Whitney U-toets, aangezien de items ordinale Likert-scores betroffen en de normaliteitsaannname per groep werd geschonden (Shapiro-Wilk $p < 0,05$). De groep *met weidegang* omvatte 15 melkveehouders die 12-24 uur weidegang toepasten, 30 melkveehouders die 6-12 uur weidegang toepasten en 42 melkveehouders die minimaal 120 dagen minimaal 6 uur per dag weidegang toepasten. De groep *niet weidegang* omvat 6 melkveehouders die alleen deelweidegang toepassen voor jongvee en droge koeien en 22 melkveehouders die geen weidegang toepassen.

Gedragsvariabelen

De aan de Theory of Planned Behavior (TPB) gerelateerde gedragsvariabelen over intentie, attitude, sociale norm en ervaren gedragscontrole, evenals de toegevoegde gedragsvariabelen over intrinsieke en extrinsieke motivatie, ervaren risico en onzekerheid, betrokkenheid bij biologische landbouw, wij-zij-gevoel en subjectieve kennis zijn eerst geanalyseerd met behulp van beschrijvende statistiek. Daarbij is zowel de totale onderzoeksgroep als geheel geanalyseerd als gekeken naar verschillen tussen melkveehouders die hun melkkoeien wel of niet weiden. Dit onderscheid is gemaakt omdat weidegang een belangrijk kenmerk is van de biologische melkveehouderij en mogelijk samenhangt met verschillen in houding, ervaren belemmeringen en gedragsintenties ten aanzien van omschakeling naar biologische melkveehouderij. Vervolgens is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd om te bepalen of gedragsvariabelen die volgens de theorie bij elkaar horen, konden worden samengevoegd tot één construct. Zo zijn twee variabelen, die de positieve intentie van melkveehouders om naar biologische melkveehouderij over te schakelen meten, getest op samenhang. Met behulp van Cronbach's alpha is de interne consistentie tussen deze variabelen beoordeeld. Cronbach's alpha is een waarde tussen 0 en 1 die aangeeft in hoeverre variabelen binnen een construct met elkaar samenhangen. In de literatuur wordt een waarde groter dan 0,70 als voldoende beschouwd (Marar et al., 2023). Variabelen die aan deze voorwaarde voldeden, zijn samengevoegd tot constructen, waardoor het aantal variabelen in de verdere analyse kon worden gereduceerd. Een one-way ANOVA test is uitgevoerd om na te gaan of melkveehouders met en zonder weidegang anders scoorden op gedragsconstructen en de daarbij horende gedragsvariabelen. Vervolgens is een lineaire regressieanalyse uitgevoerd om te onderzoeken in hoeverre de TPB-determinanten attitude, sociale norm en ervaren gedragscontrole de intentie om om te schakelen naar biologische melkveehouderij voorspellen. Ook zijn er lineaire regressieanalyses uitgevoerd om na te gaan of de gedragsconstructen (zoals intrinsieke- en extrinsieke

---

motivatie) invloed hadden op de intentie om om te schakelen naar biologische landbouw. Volgens Ajzen (1991), de grondlegger van de TPB, is het mogelijk om de TPB uit te breiden met andere gedragsconstructen mits deze de basis gedragsdeterminanten van het model (attitude, sociale norm en ervaren gedragscontrole) niet verdringen. In zowel het oorspronkelijke als het uitgebreide TPB-model fungeerde intentie als afhankelijke variabele en werden de overige TPB-constructen opgenomen als onafhankelijke variabelen. Ook werd, zoals beschreven in het TPB-model, geanalyseerd in hoeverre attitude voorspeld werd door overtuigingen en in hoeverre de toegevoegde gedragsdeterminanten de attitude voorspelden. In deze analyses was attitude de afhankelijke variabelen.

Doelstellingen en kennis en informatiebronnen

Als laatste zijn de doelstellingen voor deelnemende melkveebedrijven en gebruikte kennis- en informatiebronnen geanalyseerd met beschrijvende statistiek.

---

3 Resultaten

3.1 Bedrijfsprofiel van respondenten

In dit hoofdstuk wordt het bedrijfsprofiel van de respondenten beschreven. Aan de hand van demografische kenmerken en bedrijfsspecifieke variabelen wordt een overzicht gegeven van de samenstelling van de onderzoeksgroep. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de demografie van de melkveehouders, de bedrijfsomvang en melkstroom, de inzet van arbeid, het grondgebruik en de afstand tot Natura 2000-gebieden. Deze beschrijvende resultaten bieden context voor de interpretatie van de daaropvolgende analyses. Bij de beschrijvende analyses zijn onrealistisch hoge waarden als outliers verwijderd, wat resulteert in variatie in het aantal waarnemingen per variabele. Een overzicht van de bijbehorende resultaten is weergegeven in bijlage 3, tabel B3.3 tot en met tabel B3.6.

3.1.1 Demografie en arbeid

Het grootste deel (96%) van de melkveehouders was man en de gemiddelde leeftijd van respondenten was 55 jaar (tabel B3.3). Het merendeel van de respondenten (95%) had een agrarische opleiding gevolgd, meestal op mbo- of hbo-niveau. Het aantal jaren dat de ondervraagde groep melkveehouder was, varieerde sterk (10–67 jaar). Ongeveer de helft van de melkveehouders wist al met zekerheid een opvolger te hebben voor het bedrijf, in tegenstelling tot 15% die aangaf geen opvolger te hebben en 37% die aangaf dat het nog onbekend was of er een opvolger voor het bedrijf was. De meeste melkveehouderijbedrijven werden geleid in samenwerking met een partner, meewerkende kinderen of binnen een maatschap, terwijl slechts een kleiner deel door één persoon werd gerund. Ook op het gebied van arbeid werkte een substantieel deel samen met een partner, kinderen of een maatschapspartner. Slechts een minderheid maakte gebruik van vast of flexibel personeel.

3.1.2 Bedrijfsomvang en melkstroom

De respondenten hadden gemiddeld 114 koeien (tabel B3.4). De standaardafwijking was circa 53, wat duidt op een grote variatie in bedrijfsgrootte binnen de steekproef (35–345 koeien). Per bedrijf was het gemiddelde aantal jongvee 62 stuks, met een spreiding van 0 tot 210. Melkproductie varieerde van 4.200 tot 15.000 kg per koe, met een gemiddelde melkproductie van 9.291 kg per koe per jaar. De groep respondenten kenmerkte zich door een grote variatie in productie-intensiteit (gemiddeld 17.773 kg melk/ha, SD = 11.302), waarbij melkveebedrijven zonder weidegang voor melkkoeien gemiddeld een significant hogere intensiteit vertoonden dan bedrijven met weidegang. Bij 98% van de bedrijven was een ligboxenstal aanwezig. Holstein-Friesian was het meest voorkomende ras. De meeste melkveehouders pasten weidegang toe (81%), waarbij vooral het regime van minimaal 120 dagen met minstens zes uur per dag voorkwam (37%). Het overgrote deel van de melk werd geleverd aan FrieslandCampina, terwijl andere melkverwerkers slechts een klein aandeel hadden. Wat betreft melkstroom was Weidemelk het meest vertegenwoordigd, gevolgd door VLOG-melk en On the way to PlanetProof. Respondenten scoren gemiddeld neutraal wat betreft de mogelijkheden om melk af te zetten. Ook waren zij overwegend neutraal in hun beoordeling van de huidige politieke ontwikkelingen.

3.1.3 Grond en ontwikkelingsrichting van de bedrijven

Het gemiddelde areaal van de respondenten bedroeg 67 ha, met een aanzienlijke spreiding tussen 19 en 235 ha. Van dit areaal was gemiddeld 68% in eigendom, terwijl het overige deel bestond uit kort- en langlopende pacht of huur. In totaal pachtten 91 melkveehouders gemiddeld 23% van hun grond, waarvan ongeveer de helft langlopend en de andere helft kortlopend was. Daarnaast huurden 55 melkveehouders nog extra grond, goed voor circa 9% van hun totale areaal. Verder bezaten 42 boeren natuurground, die voornamelijk werd benut voor ruwvoerwinning en/of begrazing door jongvee of droge koeien. Van het totale areaal bestond het grootste deel (gemiddeld 84%) uit grasland, gevolgd door een kleiner aandeel mais

---

(13%) en overige gewassen. Het merendeel van de melkveebedrijven (48%) lag op een afstand van 1 tot 10 kilometer van een Natura 2000-gebied. Het vergaren van nieuwe grond werd gemiddeld als zeer moeilijk ervaren.

Verder blijkt uit de resultaten dat de helft van de respondenten geen plannen had om het bedrijf in een andere richting te ontwikkelen (tabel B3.6), terwijl de overige respondenten uiteenlopende ontwikkelrichtingen overwogen. De meest genoemde opties waren verbreding (20%), bijvoorbeeld via recreatie of natuurbeheer, en de overstap naar een ander bedrijfssysteem (18%) zoals natuurinclusieve of regeneratieve landbouw. Omschakelen naar biologische landbouw werd door 11% van de respondenten genoemd. Daarnaast overwoog een kleiner deel specialisatie en intensivering (10%), naast enkele overige individuele ontwikkelrichtingen.

3.2 Duurzaamheidsoriëntatie

In de vragenlijst zijn melkveehouders gevraagd om 20 punten te verdelen over de duurzaamheidsthema's grondgebondenheid, eiwit van eigen land, verlagen van broeikasgasemissies, verlagen van ammoniakemissies, duurzame energieproducten, energiebesparing, dierenwelzijn, verlengen van levensduur van koeien, verminderen van het antibioticagebruik, weidegang, biodiversiteit, veiligheid op het erf, en een goed verdienmodel. Uit de resultaten blijkt dat 'een goed verdienmodel' veruit het meest dominante thema was (tabel B3.8). Dit thema had met 6,2 punten de hoogste totaalscore en werd door 96 van de 115 respondenten gekozen (84%). Daarnaast scoorden dierenwelzijn, verlenging van de levensduur van melkkoeien, weidegang en grondgebondenheid relatief hoog. Dierenwelzijn werd 83 keer (72%) gekozen en had een gemiddelde van 2,17 over alle respondenten. Weidegang valt vooral op door de hoge gemiddelde score van de 58 melkveehouders (50%) die dit thema gekozen hebben; 3,41 tegen 1,72 van alle respondenten samen. Dit wijst erop dat respondenten die dit thema belangrijk vonden het ook sterk prioriteerden. Thema's als energie-besparing, veiligheid op het erf en eiwit van eigen land werden door 35%-50% van de respondenten geselecteerd, maar kregen gemiddeld minder prioriteit dan de eerdergenoemde thema's (gemiddelde scores 2,26 tot 2,93 van de groep die het thema noemden en 0,98 tot 1,36 van alle respondenten samen). Thema's die direct samenhangen met emissiereductie, zoals verlagen van broeikasgasemissies en verlagen van ammoniakemissies werden minder vaak gekozen (door respectievelijk 32% en 24% van de respondenten) en kregen zowel van alle respondenten samen als van de respondenten die het thema kozen lagere gemiddelde scores.

Op basis van theoretische overwegingen werd gekozen voor een PCA-oplossing met vier componenten, met Varimax-rotatie. De geroteerde componentmatrix liet een interpreteerbare structuur zien. De eerste component bestond voornamelijk uit items gerelateerd aan milieu- en energieprestaties, zoals het verlagen van broeikasgas- en ammoniakemissies, duurzame energieproductie en energiebesparing. De tweede component omvatte diergezondheid, met hoge ladingen voor het verlengen van de levensduur van melkkoeien en het verminderen van antibioticagebruik. De derde component betrof dierenwelzijn en grondgebondenheid, terwijl de vierde component werd gekenmerkt door weidegang en biodiversiteit. De items 'veiligheid op het erf' en 'een goed verdienmodel voor melkveehouders' vertoonden geen substantiële ladingen op één van de componenten en werden daarom niet meegenomen in de interpretatie van de componentstructuur.

Ook is onderzocht of melkveehouders die weidegang toepasten verschillen van melkveehouders die geen weidegang toepasten in de mate waarin zij de twintig onderzochte duurzaamheidsthema's relevant vinden. De resultaten laten zien dat er nauwelijks significante verschillen bestaan tussen beide groepen (tabel B3.9). Slechts drie thema's weken significant van elkaar af. De resultaten laten zien dat respondenten met en zonder weidegang voor het merendeel van de duurzaamheidsthema's een vergelijkbare prioritering hanteren. Voor thema's als grondgebondenheid, eiwit van eigen land, emissiereductie, energiebesparing, biodiversiteit en een goed verdienmodel werden geen statistisch significante verschillen gevonden (alle $p > 0,05$). Wel werden voor drie thema's duidelijke verschillen vastgesteld. Melkveehouders zonder weidegang kenden gemiddeld 1,4 meer punten toe aan het verlengen van de levensduur van melkkoeien dan melkveehouders met weidegang ($p < 0,001$). Daarnaast werd weidegang zelf significant hoger gewaardeerd door melkveehouders die al weidegang toepasten ($p < 0,001$; Cohen's $d = -0,93$), eveneens met een groot effect.

Tot slot werd veiligheid op het erf door melkveehouders zonder weidegang hoger geprioriteerd ($p = 0,021$; Cohen's $d = 0,51$), wat duidt op een middelgroot effect.

Deelname aan eco-regelingen

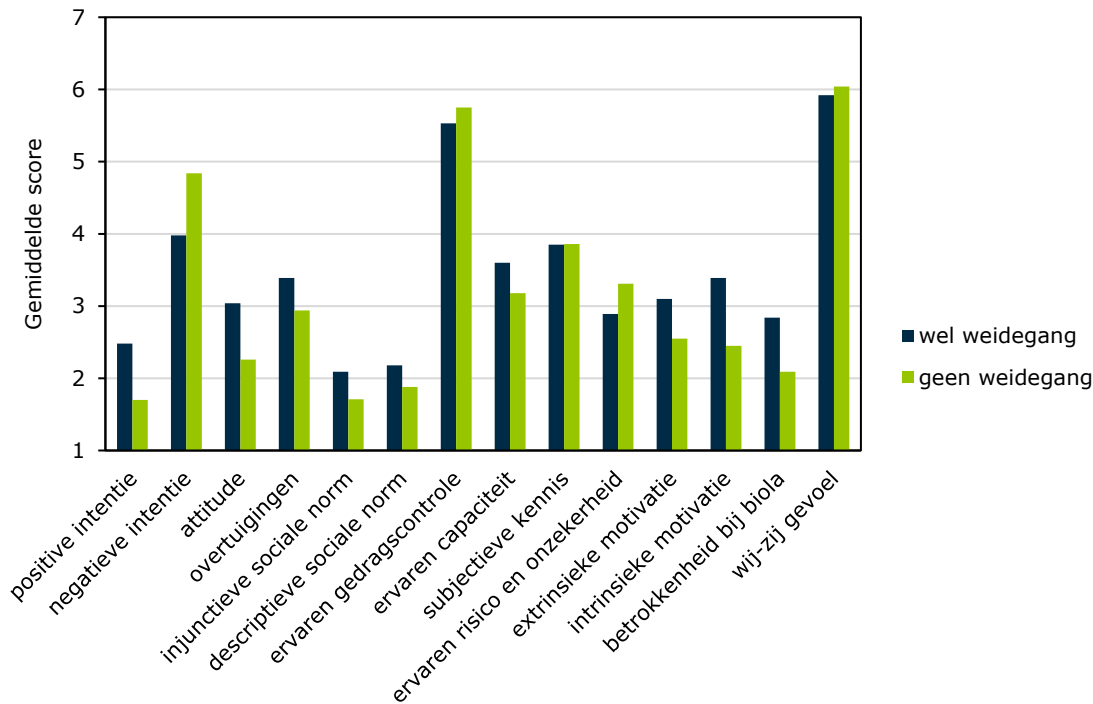
De resultaten laten zien dat een zeer groot deel van de respondenten vrijwillig deelnam aan eco-regelingen binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB): 85% gaf aan hieraan deel te nemen, terwijl slechts 12% niet van plan was deze regeling te gebruiken (tabel B3.7). Voor andere regelingen lag de deelnamegraad echter lager. Van de respondenten nam 10% vrijwillig deel aan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), terwijl 23% aangaf dit nog te overwegen en 67% geen deelnameplannen heeft. Ook deelname aan het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) of agrarische collectieven was gematigder: 44% nam vrijwillig deel, 22% was dit wel van plan en 34% was niet van plan deel te nemen. Bij weidevogelbeheer was het beeld meer verdeeld. Ongeveer 38% van de melkveehouders nam vrijwillig deel, 32% overwoog deelname nog, en 30% was niet van plan zich hiervoor in te zetten¹.

3.3 Houding, intentie en gedragsdeterminanten ten aanzien van omschakeling naar biologische melkveehouderij

De bijbehorende resultaten van deze paragraaf zijn weergegeven in tabel B3.10 en tabel B3.11. Respondenten dachten gemiddeld negatief over omschakelen naar biologische melkveehouderij. Ze scoorden gemiddeld laag op de gedragsconstructen positieve intentie, attitude, overtuigingen, injunctieve en descriptieve sociale normen, ervaren risico en onzekerheid, intrinsieke en extrinsieke motivatie en betrokkenheid bij biologische landbouw. De scores voor ervaren capaciteit en subjectieve kennis lagen iets hoger, maar bevonden zich nog steeds aan de negatieve kant van de schaal. Alleen op negatieve intentie, ervaren gedragscontrole en wij-zij-gevoel scoorden de melkveehouders gemiddeld neutraal of aan de positieve kant van de schaal. Over het algemeen scoorden de melkveehouders die wel weidegang toepasten voor hun melkkoeien gemiddeld wat hoger – maar nog steeds negatief – op de constructen die aan de negatieve kant van de schaal uitkomen en vergelijkbaar of lager op de constructen die gemiddeld op neutraal of aan de positieve kant van de schaal uitkomen (figuur 3.1). Hieronder werken we dit per construct verder uit (paragraaf 3.3.1 – 3.3.8).

---

¹ Binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) kunnen ondernemers een eco-premie aanvragen. Dit is een extra betaling naast de basispremie. Om voor een **eco-regeling** in aanmerking te komen, moeten ondernemers eco-activiteiten uitvoeren. Zij bepalen zelf welke activiteiten bij hun bedrijf passen. Ecoregelingen dragen bij aan het verbeteren van klimaat, bodem en lucht, water, landschap en biodiversiteit. In het programma **Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)** werken boeren en tuinders samen met waterschappen aan schonere en voldoende water en een betere bodem met bodem- en waterprojecten, het delen van kennis, financiering, maatregelen en aandacht voor plannen van individuele agrarische ondernemers. Het **Agrarisch Natuur en Landbouw beheer (ANLb)** is een belangrijk instrument voor het realiseren van de (internationale) natuurdoelen. Het ANLb ondersteunt het beheer van natuurgebieden en verbindt de natuurgebieden met elkaar. Daarnaast zijn er veel soorten die hun leefgebied in het agrarisch gebied hebben. Via het ANLb worden de leefgebieden voor deze soorten in stand gehouden. Om in aanmerking te komen voor een subsidie van het ANLb moet een agrarisch ondernemer lid zijn van een agrarisch collectief. **Weidevogelbeheer** kan deel uitmaken van de ANLb maar hier ook los van staan.

Figuur 3.1 Gemiddelde scores van melkveehouders op gedragsconstructen die de mening van gangbare melkveehouders over biologische melkveehouder beschrijven

3.3.1 Positieve en negatieve intentie

Zowel respondenten met als zonder weidegang scoorden gemiddeld laag op items die betrekking hebben op de positieve intentie om om te schakelen naar biologische melkveehouderij (tabel B3.10). Respondenten met weidegang scoren wel significant hoger maar ook zij scoren aan de negatieve kant van schaal (2,48 vs. 1,70 op een schaal van 1-7). Op de stelling 'Als ik daarvoor de mogelijkheid zou hebben, zou ik in de komende 5 jaar proberen om te schakelen naar biologische melkveehouderij' scoorden echter wel 17% van de respondenten 5 of hoger (enigszins mee eens tot geheel mee eens).

De gemiddelde scores op negatieve intentie — variabelen die aangeven dat respondenten niet van plan zijn om om te schakelen — lagen hoger bij beide groepen, met name bij respondenten zonder weidegang (score 4,84 op schaal van 7), terwijl respondenten met weidegang significant lager scoorden dan de andere groep (score 3,98). Op de bij negatieve intentie horende stelling 'ik schakel pas om naar biologische melkveehouderij als het verplicht wordt' scoorden melkveehouders met weidegang gemiddeld 5,04 en melkveehouders met weidegang gemiddeld 4,46, een licht positieve score dus. Op de andere bij negatieve intentie horende stelling, 'ik stop nog liever dan dat ik omschakel naar biologische landbouw' scoorden melkveehouders zonder weidegang gemiddeld hoger dan melkveehouders met weidegang (gemiddelde scores 4,64 en 3,64).

3.3.2 Houding tegenover de omschakeling naar biologische landbouw

Respondenten scoorden gemiddeld laag (dus lager dan de neutrale score 4) op items die te maken hebben met houding tegenover biologische melkveehouderij (attitude). Respondenten die weidegang toepasten scoorden significant minder negatief dan melkveehouders die hun koeien niet weiden, maar ook zij scoorden gemiddeld laag. De gemiddelde scores op de aparte gedragsvariabelen die het construct attitude (houding) vormen, laten zien dat de respondenten het nadelig, ongunstig, niet haalbaar en niet rendabel vonden voor hun bedrijf om om te schakelen naar biologische melkveehouderij (tabel B3.10).

Als we kijken naar de overtuigingen die de houding tegenover biologische melkveehouderij verklaren, is te zien dat melkveehouders het onwaarschijnlijk of enigszins onwaarschijnlijk vonden dat biologische melkveehouderij:

- goed is voor de diergezondheid
- goed is voor het dierenwelzijn
- goed is voor de bedrijfsresultaten
- het werkplezier verhoogt
- goed is voor milieu en klimaat.

Ze achtten het enigszins onwaarschijnlijk tot enigszins waarschijnlijk dat biologische melkveehouderij:

- bijdraagt aan natuur en biodiversiteit
- leidt tot minder antibioticumgebruik in de melkveehouderij
- bijdraagt aan de maatschappelijke waardering voor de melkveehouderij.

Hier en daar zijn er significante verschillen tussen respondenten die hun melkkoeien wel weiden en die hun melkkoeien niet weiden. Respondenten die hun melkkoeien wel weiden waren er iets meer van overtuigd dat biologische melkveehouderij bijdraagt aan de natuur en biodiversiteit (gemiddeld 4,38 vs 3,86; $p < 0,10$), goed is voor milieu klimaat (gemiddeld 3,33 vs. 2,57; $p < 0,05$) en bijdraagt aan de maatschappelijke waardering van de melkveehouderij (gemiddeld 4,01 vs. 3,11; $p < 0,05$). Ook de scores op overtuigingen zijn echter aan de lage kant voor beide groepen melkveehouders (gemiddeld 2,51 – 4,25) (tabel B3.10).

3.3.3 Mening over biologische melkveehouderij

Tabel B3.11 laat zien dat de gemiddelde houding ten opzichte van biologische melkveehouderij overwegend neutraal tot negatief was, zowel onder respondenten met als zonder weidegang. Biologische melkveehouderij werd in beide groepen relatief laag gewaardeerd als economisch alternatief (gemiddeld 3,05) en als oplossing voor het stikstofprobleem (gemiddeld 2,09). Er worden slechts op twee stellingen significante verschillen gevonden tussen melkveehouders met en zonder weidegang. Melkveehouders met weidegang zijn het sterker eens met de stelling dat gangbare melkveehouders steeds vaker biologische principes toepassen (gemiddeld = 5,28 versus gemiddeld 4,75; $F = 3,51$, $p < 0,05$) en beoordeelden biologische melkveehouderij iets minder negatief als oplossing voor het stikstofprobleem (gemiddeld = 2,21 versus gemiddeld = 1,71; $F = 2,93$, $p < 0,05$). Voor de overige stellingen werden geen significante verschillen gevonden. In beide groepen bestond brede overeenstemming dat biologische melkveehouderij een niche blijft (gemiddeld = 5,18) en dat opschaling naar 15% biologisch landbouwareaal de voedselzekerheid in gevaar kan brengen (gemiddeld = 4,51).

3.3.4 Injunctieve en descriptieve sociale normen

De gemiddelde scores van de respondenten op injunctieve en sociale normen zijn gemiddeld lager dan 1,96 (tabel B3.10). De respondenten dachten dus niet dat van hen verwacht werd dat ze omschakelen naar biologische melkveehouderij (injunctieve norm), of dat melkveehouders zoals zijzelf de overstap binnen vijf jaar zouden maken als ze daar de mogelijkheid voor hadden (descriptieve norm).

3.3.5 Ervaren gedragscontrole en capaciteit en subjectieve kennis

De ervaren gedragscontrole bestond uit één stelling: 'Ik kan helemaal zelf bepalen of ik ga omschakelen naar biologische melkveehouderij' (tabel B3.10). De respondenten scoorden gemiddeld tussen *enigszins eens* (score 5) en *eens* (score 6) op deze stelling. Er waren geen verschillen tussen respondenten die wel of geen weidegang voor hun melkkoeien toepasten.

Op ervaren capaciteit scoorden de melkveehouders gemiddeld aan de negatieve kant van de schaal (tabel B3.10). Respondenten vonden dus dat ze niet voldoende, kennis, tijd, geld of grond hadden voor de omschakeling naar biologische melkveehouderij. Ze scoorden rond neutraal op de variabele 'voor de omschakeling naar biologische melkveehouderij is mijn huidige stal geschikt'. De geënquêteerde melkveehouders scoorden tussen de 3 (enigszins oneens) en 4 neutraal op subjectieve kennis. Dit laat zien

---

dat ze niet overtuigd waren dat ze voldoende kennis hadden over de biologische melkveehouderij. Er waren geen verschillen tussen melkveehouders met en zonder weidegang.

3.3.6 Ervaren risico en onzekerheid

Als ze al zouden willen omschakelen naar biologische melkveehouderij, ervoeren respondenten daar redelijk wat risico en onzekerheid bij (tabel B3.10). Met name de respondenten die hun melkkoeien niet weiden voelden meer onzekerheid dan zekerheid als ze nadachten over een eventuele omschakeling. De melkveehouders die hun melkkoeien wel weiden scoorden gemiddeld neutraal op de stelling die hierover gaat. Verder hadden zowel respondenten met en zonder weidegang het gevoel dat de omschakeling veel risico met zich mee zou brengen en waren ze er eerder negatief dan positief over.

3.3.7 Extrinsieke en intrinsieke motivatie

Melkveehouders scoorden gemiddeld laag op extrinsieke en intrinsieke motivatie. Respondenten die weidegang toepasten, scoorden wel significant hoger op deze constructen, maar hun gemiddelde scores lagen nog steeds aan de negatieve kant van de schaal (tabel B3.10). Uitzondering vormde de bij extrinsieke motivatie horende variabele 'Als ik daarvoor de mogelijkheid had, zou ik omschakelen naar biologische melkveehouderij omdat ik daarvoor beloond werd'. Zowel melkveehouders met weidegang als melkveehouders zonder weidegang scoorden tussen *neutraal* (score 4) en *enigszins mee eens* (score 5) op deze stelling

3.3.8 Betrokkenheid bij biologische landbouw

Respondenten voelden zich niet erg betrokken bij de biologische melkveehouderij (tabel B3.10). Ze scoorden gemiddeld laag (dus lager dan de neutrale score 4) op de variabelen die hierover gaan. De respondenten die hun melkkoeien weiden scoorden gemiddeld wel significant hoger dan de respondenten die dat niet deden, maar de scores van beide groepen waren laag.

3.3.9 Wij-zij gevoel

Respondenten scoorden gemiddeld hoog op het construct wij-zij-gevoel (tabel B3.10). Ze vonden dat beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij niet begrijpen hoe moeilijk het is om dit in de praktijk te brengen (gemiddelde score 5,8 op een 7-puntsschaal). Evenmin vonden zij dat beleidsmakers de kennis hebben om beleid te maken over biologische landbouw (gemiddelde score 2,93). Ook mensen die bij maatschappelijke organisaties werken en burgers die vinden dat melkveehouders moeten omschakelen naar biologische melkveehouderij begrepen volgens de melkveehouders niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk te brengen (gemiddelde scores respectievelijk 6,0 en 6,1). Er waren geen verschillen tussen melkveehouders die wel of geen weidegang toepasten.

3.4 Verklarende modellen

In deze paragraaf worden de resultaten gepresenteerd van de statistische analyses naar de determinanten van de intentie tot omschakeling naar biologische melkveehouderij. Met behulp van meerdere regressieanalyses is onderzocht in hoeverre psychologische, sociale en achtergrondfactoren samenhangen met een positieve intentie om om te schakelen naar biologische melkveehouderij. De resultaten worden per model systematisch besproken, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen het kernmodel en het uitgebreide model.

Beknopte regressie

In het eerste model (zie kolom *Positieve intentie* in tabel 3.11) zijn de kernconstructen uit de Theory of Planned Behaviour (houding, injunctieve sociale norm, descriptieve sociale norm, ervaren gedragscontrole en ervaren capaciteit) opgenomen als directe voorspellers van positieve intentie (tabel 3.1). Het TPB-model verklaarde 33% van de variantie in positieve intentie. Het model was significant. De houding ten aanzien van biologische melkveehouderij en injunctieve sociale norm bleken significante voorspellers van positieve

intentie. Dit betekent dat zowel persoonlijke evaluatie als sociale druk van belangrijke anderen bijdragen aan de bereidheid om over te schakelen. De descriptieve norm toonde een lichte relatie, wat wijst op een mogelijke maar zwakke invloed van waargenomen gedrag van anderen. Ervaren gedragscontrole en ervaren capaciteit droegen niet significant bij aan het verklaren van intentie voor omschakeling in dit model.

In het tweede model (zie kolom *Houding* in tabel 3.1) zijn overtuigingen opgenomen als voorspeller van houding ten opzichte van biologische landbouw, conform de TPB-veronderstelling dat overtuigingen de basis vormen voor attitudebepaling (tabel 3.1). Hiermee was onderzocht in hoeverre overtuigingen bijdragen aan een positievere of negatievere houding ten opzichte van omschakeling. Overtuigingen bleken een sterke voorspeller van houding. Het model verklaarde 26% van de variantie in attitude. Dit bevestigt de TPB-veronderstelling dat overtuigingen een belangrijke basis vormen voor de houding tegenover biologische landbouw.

Tabel 3.1 ` Regressieanalyse met TPB-gerelateerde variabelen

	Positieve intentie		Houding	
	B (SE)	t	B (SE)	t
Houding tegenover biologische landbouw	0,27 (0,10)	2,60*		
Injunctieve sociale norm	0,35 (0,15)	2,26*		
Descriptieve sociale norm	0,25 (0,14)	1,87(*)		
Ervaren gedragscontrole	-0,06 (0,07)	0,50		
Ervaren capaciteit	0,05 (0,10)	-0,90		
Overtuigingen			0,59 (0,09)	6,40***
R ² _{adj.}		0,33		0,26
n		114		114
Mean VIF		1,53		1,00

ns = niet significant; (*) p<0,10; * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.

Uitgebreide regressie

In dit uitgebreide model zijn naast de TPB-constructen ook motivatie (intrinsiek en extrinsiek), kennis, betrokkenheid en sociale variabelen toegevoegd (tabel 3.2). Het doel was te toetsen of deze aanvullende factoren extra verklarende kracht bieden boven op het oorspronkelijke TPB-model. Dit uitgebreide model verklaarde 42% van de variantie in positieve intentie (adjusted R² = 0,42). Het model was significant. De sterkste positieve voorspeller van intentie was betrokkenheid bij biologische landbouw. Respondenten die zich meer betrokken voelen met biologische landbouw, toonden duidelijk meer bereidheid om over te schakelen. Wij-zij denken had een negatieve invloed: hoe sterker het wij-zij-gevoel, hoe lager de intentie. Dit wijst op een mogelijke (sociale/maatschappelijke) afstand tot de biologische sector. Andere TPB-constructen verloren hun significantie in dit uitgebreide model, wat suggereert dat hun invloed deels werd overgenomen door betrokkenheid en sociale positionering.

Determinanten van attitude

In dit model zijn overtuigingen, motivatie, kennis, betrokkenheid bij biologische landbouw, ervaren risico en onzekerheid en wij-zij-denken opgenomen als voorspellers van de houding ten aanzien van biologische melkveehouderij (zie kolom *Houding* tabel 3.2). Hiermee is onderzocht welke achtergrondfactoren gezamenlijk samenhangen met de vorming van deze houding. Het model verklaarde 47% van de variantie in houding. Overtuigingen waren in dit model niet significant, nadat voor andere achtergrondvariabelen was gecorrigeerd. Ervaren risico en onzekerheid en betrokkenheid bij biologische melkveehouderij hingen significant samen met de houding, terwijl subjectieve kennis en wij-zij-denken negatief samenhangen met de houding ten opzichte van biologische melkveehouderij. In een afzonderlijk TPB-model voor negatieve intentie bleek alleen de houding een significante (negatieve) voorspeller, wat betekent dat een positievere houding samenhangt met minder weerstand tegen omschakeling.

Tabel 3.2 Regressieanalyse met TPB-gerelateerde variabelen, uitgebreid met overige constructen

	Positieve intentie		Houding	
	B (SE)	t	B (SE)	t
Houding tegenover biologische landbouw	0,08	0,616 (ns)		
Injunctieve sociale norm	0,27	1,763 (*)		
Descriptieve sociale norm	0,12	0,925 (ns)		
Ervaren gedragscontrole	-0,001	-0,017 (ns)		
Ervaren capaciteit	0,022	0,221 (ns)		
Overtuigingen			0,147	1,410 (ns)
Ervaren risico en onzekerheid	0,047	0,482 (ns)	0,337	4,490 ***
Intrinsieke motivatie	-0,004	-0,036 (ns)	0,064	0,698 (ns)
Extrinsieke motivatie	-0,11	-0,987 (ns)	0,019	0,201 (ns)
Betrokkenheid bij biologische landbouw	0,42	3,996 ***	0,186	2,425 (*)
Subjectieve kennis	-0,02	-0,256 (ns)	-0,174	-2,412 (*)
Wij-zij gevoel	-0,29	-2,195 *	-0,238	-2,251 (*)
R ² _{adj.}		0,42		0,47
n		114		114
Mean VIF		1,88		1,62

ns = niet significant; (*) p<0,10; * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.

Concluderend

In het TPB-model voor positieve intentie verklaarden houding en injunctieve sociale norm de intentie significant, terwijl descriptieve sociale norm slechts marginaal bijdroeg en zowel ervaren gedragscapaciteit als ervaren gedragscontrole niet significant waren. Dit wijst erop dat vooral persoonlijke houding en sociale druk van belangrijke anderen samenhangen met een hogere intentie om om te schakelen. Overtuigingen rondom biologische landbouw bleken een sterke voorspeller van de houding tegenover biologische landbouw, wat past bij de TPB-aanname dat overtuigingen de basis vormen voor houding. In het uitgebreide model voor positieve intentie nam de verklaarde variantie toe en bleek vooral betrokkenheid bij biologische melkveehouderij een krachtige positieve voorspeller, terwijl het wij-zij-denken negatief samenhang met intentie; de injunctieve sociale norm bleef licht relevant. Ervaren risico en onzekerheid en betrokkenheid bij biologische melkveehouderij hingen significant samen met de houding, terwijl subjectieve kennis en wij-zij-denken hier negatief mee samenhangen. Ook bleek in een afzonderlijk TPB-model dat een positievere houding tegenover biologische landbouw gepaard ging met minder weerstand tegen omschakeling.

3.5 Belemmeringen

In dit onderdeel worden de belemmeringen beschreven die respondenten ervoeren bij een mogelijke omschakeling naar biologische melkveehouderij. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve resultaten uit de enquête en kwalitatieve inzichten uit open antwoorden.

3.5.1 Kwantitatief

Voor het merendeel van de knelpunten werden geen statistisch significante verschillen gevonden tussen melkveehouders met en zonder weidegang (alle p>0,05; tabel B3.12). Beide groepen gaven hoge scores aan structurele en economische knelpunten, zoals beperkte beschikbaarheid van grond, onbetrouwbaarheid van de overheid en lagere gewasopbrengsten, met medianen die doorgaans tussen 6 en 7 lagen. Ook organisatorische knelpunten, zoals extra arbeid, administratie en certificeringscontroles, werden door beide groepen als relevant ervaren. Eén duidelijk verschil werd gevonden voor het knelpunt verplichte weidegang: respondenten zonder weidegang waren het hier zeer sterk mee eens (Md = 7, IQR = 1), terwijl respondenten met weidegang het hier niet mee eens waren (Md = 3, IQR = 3) (p<0,001). Daarnaast werd de overgangperiode zonder biologische vergoeding door respondenten met weidegang iets sterker als knelpunt ervaren, maar dit verschil bereikte geen statistische significantie (p = 0,076).

3.5.2 Kwalitatief

Naast een vooropgestelde lijst met belemmeringen zijn melkveehouders gevraagd om de drie belangrijkste ervaren belemmeringen te noteren. Respondenten ervoeren de omschakeling vooral als moeilijk door een gebrek aan beschikbare, geschikte en betaalbare grond, lagere gewasopbrengsten en beperkingen rond bemesting, ploegen en het gebruik van kunstmest of gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast speelden financiële risico's, zoals hogere kosten, lagere melkproductie, een kwetsbaar verdienmodel, onzekerheid over afzet en prijzen en kapitaalverlies in de omschakelperiode, een grote belemmerende rol. Ook arbeid en werkdruk vormden een knelpunt, bijvoorbeeld door extra tijd voor onkruidbestrijding, weidegang, biologische teelten en een bewerkelijker bedrijfsvoering. Verder noemden veel respondenten de toenemende regelgeving en controlelast, waaronder striktere SKAL-eisen, Natura 2000-beperkingen, minder antibioticagebruik en minder vrijheid in de behandeling van zieke dieren. Daarbij kwamen zorgen over diergezondheid, managementvrijheid en praktijkkennis, waardoor respondenten het gevoel hadden minder te kunnen sturen op bedrijfsresultaten. Tot slot speelden persoonlijke onzekerheden, zoals twijfel over passendheid bij het bedrijf, gebrek aan vertrouwen en angst voor te veel beperkingen, een belangrijke rol in het uitstellen van omschakeling.

3.6 Randvoorwaarden voor omschakeling

In dit onderdeel worden de randvoorwaarden beschreven die melkveehouders noodzakelijk achtten om te kunnen en willen omschakelen naar biologische melkveehouderij. Ook hier wordt onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve en kwalitatieve resultaten.

3.6.1 Kwantitatief

Respondenten, zowel met als zonder weidegang, hechtten over het algemeen veel belang aan vrijwel alle onderzochte randvoorwaarden voor omschakeling naar biologische melkveehouderij (tabel B3.13). Voor de meeste randvoorwaarden lagen de medianen hoog (meestal 6 of 7), wat wijst op een brede consensus over het belang van onder meer marktvaart, betrouwbare afnemers, een stabiele overheid en een financiële meerprijs voor biologische producten. Voor vrijwel alle randvoorwaarden werden geen statistisch significante verschillen gevonden tussen melkveehouders met en zonder weidegang (alle $p > 0,05$).

3.6.2 Kwalitatief

Respondenten gaven aan dat een financieel gezond en toekomstbestendig verdienmodel met voldoende inkomen, marge en kostendekkende melkprijs de belangrijkste randvoorwaarde is voor verandering. Daarnaast speelde de beschikbaarheid van voldoende en geschikte grond, inclusief ruwvoerwinning, huiskavelgrootte, grondkwaliteit en toegang tot betaalbaar voer, een cruciale rol in de bedrijfsvoering. Ook opbrengsten en productiecapaciteit, zoals stabiele gewas- en melkproductie, voldoende voerproductie en een in balans blijvend bedrijf, werden als essentieel gezien. Verder noemden respondenten de behoefte aan duidelijke, betrouwbare en werkbare regelgeving, met minder controlelast, stabiele wetgeving, ontwikkelingsruimte en heldere vergunningstrajecten. Randvoorwaarden op het gebied van arbeid en bedrijfsvoering, zoals haalbare werkdruk, arbeidsgemak, begeleiding en behoud van eigen regie, werden eveneens belangrijk gevonden. Tot slot gaven respondenten aan waarde te hechten aan gezondheid, kennis en toekomstperspectief, waaronder gezonde dieren, ondersteuning vanuit de keten en een bedrijf dat aantrekkelijk blijft voor opvolging.

3.7 Doelstellingen voor melkveebedrijf

Ten aanzien van de bedrijfsdoelstellingen van de geënquêteerde melkveehouders is een eenduidig beeld zichtbaar. Zowel melkveehouders zonder weidegang als melkveehouders met weidegang vonden het werkplezier de belangrijkste doelstelling, gevolgd door het produceren van goed en veilig voedsel (tabel B3.14). Daarnaast werd ook het werken met planten en dieren en het doorgeven van het land in een goede conditie aan de volgende generatie als relevant ervaren. Verder is duidelijk dat vrijwel alle doelstellingen als relevant tot zeer relevant ervaren werden, behalve de doelstelling om *een zo groot mogelijk bedrijf* na te streven.

3.8 Kennis en informatiebronnen

3.8.1 Kennisbronnen

In het algemeen werden individueel advies (gemiddeld = 5,30), studiegroepen (gemiddeld = 5,05) en excursies naar andere bedrijven (gemiddeld = 5,42) als de meest waardevolle manieren beschouwd om kennis te verzamelen over biologische melkveehouderij. Voor de meeste onderzochte kennisbronnen werden geen significante verschillen gevonden tussen respondenten met en zonder weidegang voor hun melkkoeien ($p > 0,05$) (tabel B3.10). Individueel advies, studiegroepen, vakbladen, internet/sociale media, onderzoeksrapporten, vakbeurzen en cursussen/scholing werden door beide groepen in vergelijkbare mate gewaardeerd (gemiddeld = 4,43 – 5,30). Uitsluitend voor excursies naar andere bedrijven werd een significant verschil gevonden. Respondenten zonder weidegang beschouwden deze kennisbron als belangrijker dan respondenten met weidegang ($F = 3,59$, $p < 0,05$).

3.8.2 Informatiebronnen

Voor het merendeel van de onderzochte informatiebronnen werden geen significante verschillen gevonden tussen respondenten met en zonder weidegang ($p > 0,05$) (tabel B3.10). Enkele informatiebronnen lieten echter wel significante verschillen zien. Biologische melkveehouders werden door respondenten zonder weidegang als een belangrijkere informatiebron beschouwd dan door respondenten met weidegang ($F = 3,57$, $p < 0,05$). Ook agrarische belangenorganisaties werden door respondenten zonder weidegang significant belangrijker gevonden dan door respondenten met weidegang ($F = 3,24$, $p < 0,05$). Voor de overige informatiebronnen, waaronder de voerleverancier, andere gangbare melkveehouders, maatschappelijke organisaties, de overheid, de afnemer (zuivelfabriek) en de financieel adviseur, werden geen significante verschillen vastgesteld tussen beide groepen ($p > 0,05$). Over het geheel genomen werden met name biologische melkveehouders (gemiddeld = 4,87) en de afnemer (gemiddeld = 4,84) als belangrijke informatiebronnen beschouwd.

---

4 Discussie

Context en kenmerken van respondenten

De resultaten van dit onderzoek geven een beeld van de opvattingen en ervaren belemmeringen van gangbare melkveehouders ten aanzien van mogelijke omschakeling naar biologische melkveehouderij. Meer specifiek geven de resultaten inzicht in de relevante gedragsfactoren die van invloed zijn op het al dan niet omschakelen naar biologische melkveehouderij. De respondenten van de gehouden online enquête vormden een relatief homogene groep: het merendeel van de respondenten had een agrarische opleiding gevolgd, beschikte over ruime praktijkervaring en runde middelgrote melkveebedrijven met gemiddeld 114 melkkoeien en een melkproductie van 9.291 kg per koe per jaar. Het gemiddelde areaal bedroeg 67 ha, waarvan ongeveer een kwart pachtgrond, wat illustreert dat grond een beperkende factor kan vormen voor extensivering, vooral omdat melkveehouders de verwerving van nieuwe grond als zeer moeilijk ervaren. Dit sluit aan bij Latruffe et al. (2023), die in hun studie beschreven dat gehuurde grond de adoptie van duurzame managementpraktijken of extensievere landbouwmethoden kan belemmeren, omdat praktijken en investeringen verschillen tussen boeren die eigen en gehuurde grond gebruiken. Het areaal land van respondenten bestond voornamelijk uit grasland, met voor een klein deel teelt van mais en andere gewassen.

Omschakelintentie

Ondanks spreiding in bedrijfsgrootte, ervaring in melkveehouderij, en toepassing van weidegang is het beeld ten opzichte van toekomstplannen van respondenten vrij eenduidig: respondenten hebben weinig intentie om de richting van hun bedrijfsvoering te veranderen. Circa twintig jaar geleden beschreven De Lauwere et al. (2004) dat melkveehouders over het algemeen weinig intentie hadden om over te schakelen naar biologische of ecologische landbouw, omdat factoren zoals financiële onzekerheid, institutionele belemmeringen en percepties van risico het besluit tot omschakelen remden.

Weidegang als onderscheidende factor

Het toepassen van weidegang blijkt een relevante, maar beperkte scheidslijn te trekken in de groep respondenten. Respondenten met weidegang scoorden over het algemeen iets positiever op houding en overtuigingen ten opzichte van biologische melkveehouderij. Ook scoorden zij positiever op de motivatie ten aanzien van het omschakelen en de ervaren capaciteit die hiervoor nodig is. Daarnaast geloofden ze ook sterker dat biologische melkveehouderij bijdraagt aan natuur, biodiversiteit, milieu en maatschappelijke waardering. Ondanks dat respondenten met weidegang positiever scoorden, bleven hun scores gemiddeld ook aan de negatieve kant van de schaal. Dit laat zien dat weidegang wel samenhangt met een iets positievere houding, maar dat het geen doorslaggevende stap vormt voor de omschakeling. Dit werd ook geconcludeerd in een recent overzicht van internationale studies, waarin werd beschreven dat ecologische en milieugerelateerde overtuigingen een belangrijke rol speelden in beslissingen van melkveehouders over duurzame landbouwpraktijken, zoals biologische melkveehouderij en extensieve productiesystemen. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat deze houding niet automatisch leidt tot daadwerkelijke omschakeling, en dat de empirische onderbouwing hiervoor beperkt en contextafhankelijk is (Markiewicz-Keszycka et al., 2023). Opmerkelijk is echter wel dat respondenten zonder weidegang juist meer belang hechtten aan de levensduur van melkkoeien en veiligheid op het erf. Dit suggereert dat duurzaamheidsthema's niet alleen maar verbonden zijn aan extensievere melkveehouderij.

Beperkte intentie en negatieve attitude

In beide groepen (wel en geen weidegang) is de intentie om om te schakelen naar biologische melkveehouderij laag. Deze lage intentie wordt onder andere verklaard door de negatieve houding ten opzichte van biologische melkveehouderij, beperkte overtuigingen over de voordelen ervan, de lage sociale normdruk en de geringe motivatie. Respondenten gaven aan geen maatschappelijke of sectorale verwachting te ervaren om naar biologische melkveehouderij over te schakelen, wat suggereert dat deze omschakeling niet als maatschappelijk gangbaar wordt beschouwd. Als het gaat over de ervaren controle en capaciteit voor deze omschakeling, gaven respondenten aan zelf te kunnen bepalen of zij omschakelen, maar dat ze zich tegelijkertijd onvoldoende toegerust voelden, wat een belangrijke barrière kan vormen voor gedragsverandering.

Risico, onzekerheid en motivatie

Respondenten, met name zonder weidegang, verwachtten veel risico's en onzekerheden rondom de omschakeling naar biologische melkveehouderij. De verwachte risico's en onzekerheden rond omschakeling naar biologische melkveehouderij sluiten aan bij eerdere studies waaruit blijkt dat conventionele boeren omschakeling vooral als economisch en praktisch risicovol ervaren (Läpple en Kelley, 2013). De lage intrinsieke motivatie en de sterke afhankelijkheid van financiële compensatie wijzen erop dat biologische melkveehouderij nauwelijks als aantrekkelijk toekomstperspectief wordt gezien, wat consistent is met inzichten uit de motivatietheorie (Ryan en Deci, 2000).

Daarnaast voelden respondenten zich weinig betrokken bij de biologische sector. Deze beperkte betrokkenheid wordt verder versterkt door een sterk wij-zij-gevoel, dat geïllustreerd wordt doordat beleidsmakers, maatschappelijke organisaties en burgers worden gezien als onvoldoende deskundig en begripvol voor de praktijkrealiteit van melkveehouders. Burton (2004) beschrijft dat dergelijke gevoelens verklaard kunnen worden vanuit een sterke professionele boerenidentiteit, die kan leiden tot afbakening ten opzichte van alternatieve landbouwvormen en de bijbehorende beleids- en maatschappelijke actoren.

Knelpunten en randvoorwaarden

De resultaten laten zien dat respondenten met en zonder weidegang grotendeels overeenkwamen in hun beoordeling van belemmeringen en randvoorwaarden voor omschakeling naar biologische melkveehouderij. De omschakeling werd vooral gezien als een praktisch en economisch risico, waarbij een gebrek aan grond, lagere opbrengsten, strengere regelgeving, een toename van arbeid en onzekerheid over de afzet als belangrijke belemmeringen naar voren kwamen. Daarnaast zagen respondenten zonder weidegang verplichte weidegang begrijpelijkerwijs veel meer als een knelpunt dan respondenten met weidegang. Ook gaven respondenten zonder weidegang vaker aan de overgangperiode waarin biologisch moet worden geproduceerd zonder biologische vergoeding als belangrijk obstakel te ervaren. De ervaren randvoorwaarden bevestigen dit beeld, waarbij deze groep het belang benadrukte van financiële ondersteuning, voldoende marktvrage naar biologische melk en snellere vergunningstrajecten. Dit onderstreept dat, ongeacht of melkveehouders hun koeien weiden of niet, met name institutionele en financiële factoren de haalbaarheid van omschakeling naar biologische melkveehouderij bepalen en dat beleidsmaatregelen hier nadrukkelijk rekening mee moeten houden.

Doelstelling, kennis en informatie

Respondenten toonden een breed waardenpatroon: werkplezier, voedselveiligheid, zorg voor dieren en overdracht aan de volgende generatie werden hoog gewaardeerd. Groei om de groei werd daarentegen nauwelijks als doel gezien. Dit onderstreept dat het gebrek aan intentie voor de omschakeling naar biologische melkveehouderij niet slechts voortkomt uit een afwijzing van schaalvergroting, maar uit twijfels over haalbaarheid en zekerheid. Wat kennisverwerving betreft, hechtten respondenten vooral waarde aan praktisch en persoonlijk leren: individueel advies, studiegroepen en excursies. Biologische melkveehouders werden als belangrijke informatiebron gezien, vooral door respondenten zonder weidegang. Dit biedt aanknopingspunten voor beleid en voorlichtingsstrategieën.

Verklarende modellen: TPB en COM-B

De resultaten tonen aan dat de TPB slechts gedeeltelijk in staat is om deze intentie te verklaren en dat met name betrokkenheid en sociale positionering een belangrijke aanvullende rol spelen. In het basismodel bleken houding ten opzichte van biologische melkveehouderij en injunctieve sociale norm significante voorspellers van positieve intentie. Dit bevestigt de TPB-veronderstelling dat zowel persoonlijke evaluaties als sociale druk van relevante anderen van invloed zijn op gedragsintenties. De beperkte rol van descriptieve normen suggereert dat het waargenomen gedrag van collega-melkveehouders minder bepalend is dan expliciete sociale verwachtingen. Het ontbreken van een significante bijdrage van ervaren gedragscontrole en capaciteit suggereert dat respondenten de omschakeling niet primair benaderden vanuit praktische haalbaarheid, maar vanuit normatieve en waardegerelateerde overwegingen.

In het uitgebreide model blijkt betrokkenheid bij biologische melkveehouderij vanuit de sterkste positieve determinant van intentie. Tegelijkertijd vermindert een sterk wij-zij-gevoel de intentie tot omschakeling, wat erop wijst dat sociale afstand tot de biologische sector een belangrijke psychologische barrière vormt. Dit onderstreept dat omschakeling niet alleen een technische of economische keuze is, maar ook een

---

identiteitsproces (Burton, 2004; Sok et al., 2020). Dat de TPB-constructen in het uitgebreide model grotendeels hun significantie verliezen, impliceert dat hun verklarende kracht deels wordt overgenomen door diepere, meer contextuele factoren zoals betrokkenheid en sociale positionering. Dit ondersteunt de kritiek (onder andere omschreven in Sok et al., 2020) dat de TPB vooral geschikt is om intentionele processen te beschrijven, maar minder om onderliggende sociale en emotionele dynamieken volledig te verklaren.

Tot slot laten de resultaten voor negatieve intentie zien dat houding de enige significante determinant is, wat betekent dat een positievere houding de weerstand tegen omschakeling verlaagt. Dit bevestigt het centrale belang van attitudeverandering in omschakelingsprocessen. Dit werd ook gevonden in eerder onderzoek, waarbij Läßle en Kelley (2013) omschreven negatieve attitudes ten opzichte van biologische melkveehouderij samenhangen met verhoogde weerstand tegen omschakeling, terwijl een positievere houding deze weerstand kan verminderen.

Interventies en incentives

Als we de resultaten van het onderzoek tegen het licht houden van het eerder besproken COM-B-model, zien we dat alle drie de gedragsdeterminanten – capability, opportunity en motivation – de mening van de gangbare melkveehouders over biologische melkveehouderij beïnvloeden. De respondenten leken niet erg gemotiveerd om over te schakelen naar biologische melkveehouderij. Ze hadden hier ook niet altijd de mogelijkheid toe, bijvoorbeeld vanwege de beperkte beschikbaarheid van grond, en gaven aan niet altijd over de benodigde kennis te beschikken. Eerder onderzoek van Meeusen (2015) laat ook zien dat gangbare melkveehouders omschakeling naar biologische melkveehouderij ervaarden als complex en risicovol, mede door beperkte kennis van biologische productiemethoden, onzekerheid over economische opbrengsten en structurele beperkingen zoals grondbeschikbaarheid. Deze bevindingen impliceren dat interventies of incentives om melkveehouders te stimuleren gericht zouden moeten zijn op alle gedragsdeterminanten. Mogelijkheden (opportunities) zijn daarbij niet altijd makkelijk te beïnvloeden. Aan de beperkte beschikbaarheid van grond kan weinig gedaan worden en aan bepaalde eisen die horen bij biologische landbouw, zoals verplichte weidegang, het verbod op het gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen, ook niet, terwijl dit juist de meest genoemde knelpunten zijn. Aan een gebrek aan kennis (capability) is wel redelijk makkelijk wat te doen. Daarbij zijn, zoals blijkt uit de resultaten, excursies naar andere bedrijven, individueel advies, vakbladen en studiegroepen de meest gewaardeerde manieren om kennis te verzamelen. Motivatie hangt vaak samen met overtuigingen en risicoperceptie. In dit onderzoek zien we bijvoorbeeld dat de respondenten er niet van overtuigd zijn dat biologische melkveehouderij bijdraagt aan de bedrijfsresultaten of goed is voor dierenwelzijn en diergezondheid, of bijdraagt aan het werkplezier, terwijl dit laatste bijvoorbeeld wel als heel belangrijk wordt gezien. Ook hier kan kennisoverdracht kan dan helpen om overtuigingen te veranderen, bijvoorbeeld door excursies naar andere bedrijven.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten kan worden gesteld dat het stimuleren van de omschakeling naar biologische melkveehouderij vraagt om een brede benadering, waarin naast financiële prikkels ook aandacht is voor gedragsfactoren. De bevindingen wijzen erop dat houding, betrokkenheid en risicoperceptie een belangrijke rol spelen in de omschakelintentie van melkveehouders. Communicatie en voorlichting die aansluiten bij de waarden en praktijkrealiteit van melkveehouders kunnen mogelijk bijdragen aan het verkleinen van sociale afstand en het versterken van vertrouwen. Daarnaast suggereren de resultaten dat praktijkgerichte kennisontwikkeling, bijvoorbeeld via begeleiding en uitwisseling met andere melkveehouders, kan helpen om onzekerheden te verminderen. Tot slot laten de bevindingen zien dat het verminderen van ervaren risico's en onzekerheid tijdens de omschakelperiode, in combinatie met aandacht voor sociale en institutionele context, relevante aangrijpingspunten kunnen vormen voor verdere beleids- en praktijkontwikkeling.

---

5 Conclusies

In deze studie is onderzocht welke factoren de intentie van gangbare melkveehouders beïnvloeden om al dan niet om te schakelen naar biologische melkveehouderij. Daarbij is met behulp van een enquête en de gedragsmodellen TPB en COM-B inzicht verkregen in de rol van houding, motivatie, sociale context en ervaren belemmeringen. Gangbare melkveehouders hebben over het algemeen weinig intentie om over te schakelen naar biologische melkveehouderij. De intentie voor omschakeling wordt vooral verklaard door een negatieve houding, lage sociale normdruk, beperkte overtuigingen over voordelen en een lage motivatie. Daarnaast vormen hoge risicoperceptie en onzekerheid, met name over economische haalbaarheid en praktische uitvoerbaarheid, belangrijke barrières voor omschakeling. Het toepassen van weidegang hangt samen met een iets positievere houding, motivatie en overtuigingen over biologische melkveehouderij, maar vormt geen doorslaggevende stap richting omschakeling. Verder werd gevonden dat biologische melkveehouderij door gangbare melkveehouders nauwelijks wordt gezien als aantrekkelijk toekomstperspectief. Daarnaast bleek dat betrokkenheid bij de biologische sector de sterkste positieve determinant van intentie vormt, terwijl een sterk wij-zij-gevoel de bereidheid tot omschakeling juist vermindert. Omschakeling naar biologische melkveehouderij is daarmee niet alleen een technische of economische keuze, maar ook een sociaal en identiteitsgerelateerd proces. In deze studie blijkt dat het TPB-model intenties slechts gedeeltelijk kan verklaren, waarbij vooral contextuele factoren zoals betrokkenheid en sociale positionering cruciaal zijn. Het COM-B-model laat zien dat in de omschakeling naar biologische melkveehouderij, capability, opportunity en motivation gezamenlijk de houding en intentie beïnvloeden. Hoewel structurele beperkingen, zoals beperkte grondbeschikbaarheid, moeilijk te beïnvloeden zijn, vormt kennisontwikkeling een kansrijk aangrijpingspunt. Attitudeverandering blijkt daarbij essentieel om weerstand tegen omschakeling te verminderen en vormt een sleutelmechanisme in omschakelingprocessen.

Bronnen en literatuur

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50: 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).

Burton, R.J. (2004). Seeing Through the 'Good Farmer's' Eyes: Towards Developing an Understanding of the Social Symbolic Value of 'Productivist' Behaviour. *Sociologia ruralis*, 44(2). <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00270.x>

Deci, E.L. en Ryan, R.M. (2012). Self-determination theory. In: P.A.M. van Lange, A.W. Kruglanski, E.T. Higgins, (Eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology*; Sage: Thousand Oaks, CA, USA, 2011; pp. 416-436. <https://doi.org/10.4135/9781446249215.n21>

Directoraat-generaal Agro. (2024, December 20). Voortgang implementatie en diverse onderwerpen mestbeleid: Kamerbrief [Letter to the Chair of the Tweede Kamer]. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. <https://open.overheid.nl/documenten/d8157199-69d9-4c67-9fe5-7bff45b81ca8/file> [Open Overheid](#)

Jellema, A., Gosselink, I. en Ramaekers, P. (2025). Staat van landbouw, visserij, voedsel en natuur 2025 (Rapport / Wageningen Social & Economic Research; No. 2025-123). Wageningen Social & Economic Research. <https://doi.org/10.18174/702820>

Latruffe, L., Desjeux, Y. en Jeanneaux, P. (2023). Identifying and assessing intensive and extensive technologies in dairy farming: A latent class stochastic frontier model approach. *European Review of Agricultural Economics*, 50(4), 1482-1505. <https://doi.org/10.1093/erae/jbad023>

Läpple, D. en Kelley, H. (2013). Understanding the uptake of organic farming: Accounting for heterogeneity among Irish farmers. *Ecological Economics*, 88, 11-19.

Lokhorst, A.M., Werner, C.M., Staats, H., Dijk, E. van en Gale, J. (2013). Commitment and behavior change: A meta-analysis and critical review of commitment-making strategies in environmental research. *Environment and Behavior*, 45(1), 3-34. <https://doi.org/10.1177/0013916511411477>

Marar, S., Hamza, M.A., Ayyash, M. en Abu-Shaheen, A. (2023). Development and validation of an instrument to assess the knowledge and perceptions of predatory journals. *Heliyon*, 9(11). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e22270>

Markiewicz-Keszycka, M., Carter, A., O'Brien, D., Henchion, M., Mooney, S. en Hynds, P. (2023). Pro-environmental diversification of pasture-based dairy and beef production in Ireland, the United Kingdom and New Zealand: a scoping review of impacts and challenges. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 38, e5. <https://doi.org/10.1017/S1742170522000382>

Meijer, S.S., Catacutan, D., Ajayi, O.C., Sileshi, G.W. en Nieuwenhuis, M. (2015). The role of knowledge, attitudes and perceptions in the uptake of agricultural and agroforestry innovations. *Agroforestry Systems*, 89(3), 413-427. <https://doi.org/10.1007/s10457-015-9834-2>

Meeusen, M.J.G. (2015). Kansen en belemmeringen voor omschakeling naar de biologische sector (LEI Wageningen UR Report; LEI 2015-148). LEI Wageningen UR. <https://edepot.wur.nl/364588>

Michie, S., Stralen, M.M. van en West, R. (2011). The behaviour change wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation science* 6 (42). <http://www.implementationscience.com/content/6/1/42>

-
- Migchels, G., Jonge, I. de, Bracke, M., Vellinga, T. en Sukkel, W. (2023). Het perspectief van biologische landbouw: effecten van het vergroten van het areaal biologische akkerbouw en melkveehouderij op klimaat, natuur en dierenwelzijn (Rapport / Wageningen Livestock Research; No. 1417). Wageningen Livestock Research. <https://doi.org/10.18174/629169>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (24 januari 2024). Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende het Actieplan Groei van biologische productie en consumptie (Kamerstuk 30 252, nr. 148). Rijksoverheid. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30252-148.html>
- Nieuwe Oogst. (2022, August 13). Driekwart van de boeren wil verduurzamen. <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/08/13/driekwart-van-de-boeren-wil-verduurzamen>
- Nolan, J.M., Schultz, P.W., Cialdini, R.B., Goldstein, N.J. en Griskevicius, V. (2008). Normative social influence is underdetected. *Personality and social psychology bulletin*, 34(7): 913-923. <https://doi.org/10.1177/0146167208316691>.
- Ryan, R.M. en Deci, E.L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Sok, J., Borges, J.R., Schmidt, P. en Ajzen, I. (2021). Farmer behaviour as reasoned action: a critical review of research with the theory of planned behaviour. *Journal of Agricultural Economics*, 72(2), 388-412. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12408>
- Staat van Biologisch. (2025, 26 november). Aandeel biologisch areaal in Nederland. Monitor actieplan 'Groeï van biologische productie en consumptie'. Wageningen Social & Economic Research / Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. <https://www.staatvanbiologisch.nl/indicatoren/aandeel-biologisch-areaal/>

Bijlage 1 Vragenlijst interviews

Vragenlijst voor interviews met gangbare melkveehouders over kansen en belemmeringen van biologische melkveehouderij

Introductie

Wij hebben u benaderd omdat we in opdracht van Natuur & Milieu² gaan onderzoeken hoe gangbare melkveehouders over omschakelen naar biologische melkveehouderij denken, wat zij als belemmeringen en kansen zien en aan welke randvoorwaarden voldaan zou moeten worden om omschakeling mogelijk te maken voor henzelf en voor de sector. Het interview zal 1 à 1,5 uur duren en zal online plaats vinden. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt. Na het interview zullen we u vragen een toestemmingsformulier te ondertekenen waarmee u aangeeft dat we uw antwoorden voor ons onderzoek mogen gebruiken. Heeft u nog vragen voordat we met het interview beginnen? En vindt u het goed dat we het interview opnemen? Dat is alleen voor onszelf om tijdens het analyseren van het interview nog eens terug te kunnen luisteren wat u precies heeft gezegd.

Dan beginnen we nu met het interview ....

(1) Algemene vragen

- a. Kunt u iets vertellen over uw bedrijf?
- b. Is het een familiebedrijf, zo ja, hoe lang is het al binnen de familie?
- c. Hoeveel melkkoeien houdt u?
- d. Hoeveel stuks jongvee heeft u?
- e. Hoeveel hectares land heeft u in gebruik (eigendom en pacht)?
- f. Ligging van het bedrijf (bijvoorbeeld ten opzichte van een Natura 2000-gebied, verkaveling, huiskavel, wegen waardoor stukken land gescheiden zijn)
- g. Op welke grondsoorten bevindt uw bedrijf zich?
- h. Past u weidegang toe, zo ja hoeveel dagen gemiddeld per jaar? Is de weidegang voor alle koeien of voor een deel van de koeien? Zo ja, voor welk deel?
- i. Wie is/zijn de afnemer(s) van de melk?

(2) Over het werken op het bedrijf en de toekomst

- a. Waarom bent u melkveehouder geworden? Wat vindt u belangrijk in uw werk?
- b. Wat zijn uw toekomstplannen?
- c. Hoe ziet u de toekomst van de melkveehouderij?

(3) Omschakeling naar ander bedrijfssysteem

- a. Heeft u wel eens overwogen om - om te schakelen naar een **ander bedrijfssysteem** (bijvoorbeeld biologische of natuur-inclusieve melkveehouderij, maar ook een zorgboerderij, boerderijcamping, weidevogelbeheer, zoogkoeien, kalf bij de koe houden etc.)? (Bij ja, ga naar vraag b – bij nee ga naar vraag d)
- b. Zo ja, waarom en over welk bedrijfssysteem heeft u dan nagedacht?
- c. Waarom was u specifiek geïnteresseerd in dit bedrijfssysteem?
- d. Welke kenmerken van dit bedrijfssysteem trokken/trekken u aan?
- e. Zo nee, waarom niet?
- f. Verwacht u dat u in de toekomst mogelijk nog wel geïnteresseerd zou kunnen worden in andere bedrijfssystemen?

---

² Natuur & Milieu is een ngo die op nationaal niveau probeert om de natuur en het milieu te beschermen. Dit doen ze met het ontwikkelen van kennis, het laten zien dat het kan en het proberen de randvoorwaarden zo te buigen dat landbouw, industrie, energie, grondstoffen en mobiliteit duurzaam worden voor iedereen, zodat we in 2050 klimaatneutraal zijn en de natuur hersteld is.

---

(4) Omschakeling naar biologische melkveehouderij

- a. Heeft u wel eens overwogen om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij?
(alleen vragen als melkveehouder nog niet heeft aangegeven dat hij/zij heeft nagedacht over omschakeling naar biologische melkveehouderij) (ja → b, nee → c)
- b. Zo ja, waarom heeft u hier over nagedacht en heeft u de keuze uiteindelijk toch niet gemaakt?
- c. Zou het mogelijk zijn voor u om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij/ zou het makkelijk in te passen zijn in uw bedrijfsvoering (u moet dan bijvoorbeeld de koeien buiten houden en kan geen kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen gebruiken (zie bijlage voor meer details)?
- d. Welke factoren maken het nog meer uitdagend of lastig voor u om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij?

(5) Mening en reactie van omgeving

- a. Hoe zouden **familie en vrienden** reageren als u zou omschakelen naar biologische melkveehouderij?
- b. Hoe zouden **andere melkveehouders of agrarische ondernemers** reageren als u zou omschakelen naar biologische melkveehouderij?
- c. Zijn er al melkveehouders in u omgeving of melkveehouders die u goed kent omgeschakeld naar biologische melkveehouderij?
- d. In hoeverre heeft dit uw keuze om - om (niet) te schakelen naar biologische melkveehouderij beïnvloed?

(6) Mening over biologische melkveehouderij

- a. Hoe staat u tegenover biologische melkveehouderij voor de sector in het algemeen?
(mogelijk is dit in het interview al eerder aan de orde gekomen; dan hoeft deze vraag niet gesteld te worden)
- b. Hoe staat u tegenover biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- c. Wat ziet u als de **belangrijkste positieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor uw **bedrijf**?
- d. Wat ziet u als de **belangrijkste positieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor de **sector**?
- e. Ziet u nog andere **positieve aspecten** van biologische melkveehouderij?
- f. Wat ziet u als de **belangrijkste negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- g. Wat ziet u als de **belangrijkste negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor de sector?
- h. Ziet u nog andere **negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij?

(7) Kansen van biologische melkveehouderij

- a. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw bedrijf?
- b. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw voor de sector?
- c. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u op sociaal, economisch en ecologisch gebied?
(mogelijk heeft de melkveehouder hier al iets over gezegd. Dan deze vraag overslaan. Het gaat erom dat de geïnterviewde melkveehouder bijvoorbeeld niet alleen kansen op economisch gebied noemt)
- d. Wat heeft u nodig om de kansen te kunnen benutten?
- e. Wat heeft de sector nodig om de kansen te kunnen benutten?
- f. Welke belanghebbenden zouden daarbij een rol kunnen spelen?

(8) Welke belemmeringen van biologische melkveehouderij ziet u?

- a. Welke **belemmeringen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw bedrijf?
- b. Welke **belemmeringen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw voor de sector?
- c. Welke **belemmeringen** van biologische melkveehouderij ziet u op sociaal, economisch en ecologisch gebied? *(mogelijk heeft de melkveehouder hier al iets over gezegd. Dan deze vraag overslaan. Het gaat erom dat de geïnterviewde melkveehouder bijvoorbeeld niet alleen belemmeringen op economisch gebied noemt)*
- d. Wat heeft u nodig om de belemmeringen te overkomen?
- e. Wat heeft de sector nodig om deze belemmeringen te overkomen?
- f. Welke belanghebbenden zouden daarbij een rol kunnen spelen?

---

(9) Voorwaarden om om te schakelen en externe prikkels

- a. wat zou ervoor kunnen zorgen dat u wel wilt omschakelen naar biologische melkveehouderij?
- b. Welke **externe prikkels** zouden u kunnen helpen om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij (denk aan subsidies, regelgeving, prijzen, campagnes)?
- c. Welke **externe prikkels** zouden de sector kunnen helpen om om te schakelen naar biologische melkveehouderij (denk aan subsidies, regelgeving, prijzen, campagnes)?
- d. Zou dit u huidige keuze om (nog) niet om te schakelen kunnen beïnvloeden?

(10) Kritische succesfactoren

- a. Wat zijn volgens u kritische succesfactoren voor omschakeling naar biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- b. Wat zijn volgens u kritische succesfactoren voor omschakeling naar biologische melkveehouderij voor de sector?

(11) Afronding

Dit zijn onze vragen.

Zijn er nog dingen die u graag wilt delen?

Heeft u zelf nog vragen naar aanleiding van dit interview?

.....

Hartelijk dank voor uw antwoorden en uw tijd!

Vragenlijst voor interview met biologische melkveehouder over kansen en belemmeringen van biologische melkveehouderij

Wij hebben u benaderd omdat we in opdracht van Natuur & Milieu³ gaan onderzoeken hoe gangbare melkveehouders over omschakelen naar biologische melkveehouderij denken, wat zij als belemmeringen en kansen zien en aan welke randvoorwaarden voldaan zou moeten worden om omschakeling mogelijk te maken voor henzelf en voor de sector. Omdat u al biologische melkveehouder bent, horen we graag over uw motieven om om te schakelen, hoe u de omschakeling ervaren heeft, waar u tegenaan gelopen bent en hoe u dit heeft opgelost. Het interview zal 1 à 1,5 uur duren en zal online plaats vinden. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt. Na het interview zullen we u vragen een toestemmingsformulier te ondertekenen waarmee u aangeeft dat we uw antwoorden voor ons onderzoek mogen gebruiken. Heeft u nog vragen voordat we met het interview beginnen? En vindt u het goed dat we het interview opnemen? Dat is alleen voor onszelf om tijdens het analyseren van het interview nog eens terug te kunnen luisteren wat u precies heeft gezegd.

Dan beginnen we nu met het interview ....

(1) Algemene vragen

- a. Kunt u iets vertellen over uw bedrijf?
- b. Is het een familiebedrijf, zo ja hoe lang is het al binnen de familie?
- c. Hoeveel melkkoeien houdt u?
- d. Hoeveel stuks jongvee heeft u?
- e. Hoeveel hectares land heeft u in gebruik (eigendom en pacht)?
- f. Ligging van het bedrijf (bijvoorbeeld ten opzichte van een Natura 2000-gebied)
- g. Op welke grondsoort(en) bevindt uw bedrijf zich?
- h. Wie is/zijn de afnemer(s) van de melk?

(2) Omschakeling naar Biologische melkveehouderij

- e. Wanneer bent u (of is uw voorganger) omgeschakeld naar biologische melkveehouderij?
- f. Waarom bent u (of is uw voorganger) destijds omgeschakeld?
- g. Bent u dusver tevreden over de omschakeling?
- h. Waarom bent u tevreden/ ontevreden over de omschakeling?
- i. Heeft u wel eens overwogen om - om te schakelen naar een ander bedrijfssysteem dan biologische melkveehouderij (bijvoorbeeld natuur-inclusieve melkveehouderij, maar ook een zorgboerderij, boerderijcamping, weidevogelbeheer, zoogkoeien, kalf bij de koe houden etc.)?
- j. Zo ja, waarom en over welk bedrijfssysteem heeft u dan nagedacht?
- k. Waarom was u specifiek geïnteresseerd in dit bedrijfssysteem?
- l. Waarom heeft u uiteindelijk toch gekozen voor biologische melkveehouderij?
- m. Heeft u ook wel eens overwogen om weer te stoppen met biologische melkveehouderij? Zo ja, waarom? En waarom bent u toch niet gestopt?

(3) Mening over biologische melkveehouderij

- a. Hoe staat u tegenover biologische melkveehouderij voor de sector in het algemeen?
(mogelijk is dit in het interview al eerder aan de orde gekomen; dan hoeft deze vraag niet gesteld te worden)
- b. Hoe staat u tegenover biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- c. Wat ziet u als de **belangrijkste positieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor uw **bedrijf**?
- d. Wat ziet u als de **belangrijkste positieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor de **sector**?
- e. Ziet u nog andere **positieve aspecten** van biologische melkveehouderij?
- f. Wat ziet u als de **belangrijkste negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- g. Wat ziet u als de **belangrijkste negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij voor de sector?
- h. Ziet u nog andere **negatieve aspecten** van biologische melkveehouderij?

---

³ Natuur & Milieu is een ngo die op nationaal niveau probeert om de natuur en het milieu te beschermen. Dit doen ze met het ontwikkelen van kennis, het laten zien dat het kan en het proberen de randvoorwaarden zo te buigen dat landbouw, industrie, energie, grondstoffen en mobiliteit duurzaam worden voor iedereen, zodat we in 2050 klimaatneutraal zijn en de natuur hersteld is.

---

(4) Mening en reactie van omgeving

- a. Hoe reageerden **familie en vrienden** op de omschakeling naar biologische melkveehouderij (indien van toepassing)?
- b. Hoe reageerden **andere melkveehouders of agrarische ondernemers** op de omschakeling naar biologische melkveehouderij?
- c. Zijn andere melkveehouders in u omgeving of melkveehouders die u goed kent ook omgeschakeld naar biologische melkveehouderij in de tijd dat u melkveehouder was?
- d. In hoeverre heeft dit uw keuze om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij beïnvloed?

(5) Omschakelen naar biologische melkveehouderij

- a. Hoe heeft u de omschakeling naar biologische melkveehouderij ervaren?
- b. Bent u zelf degene die is omgeschakeld naar biologische melkveehouderij of heeft (één van uw) voorgangers dat gedaan?
- c. In hoeverre was u bij de omschakeling betrokken?
- d. Was uw bedrijf er – voor zover u dat kan weten – van begin af aan geschikt voor?
- e. Was biologische melkveehouderij – voor zover u dat kan weten – goed in te passen in uw bedrijfsvoering?
- f. Welke factoren maakten het – voor zover u dat kan weten – nog meer mogelijk voor u om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij?

(6) Kansen van biologische melkveehouderij

- g. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw bedrijf?
- h. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw voor de sector?
- i. Welke **kansen** van biologische melkveehouderij ziet u op sociaal, economisch en ecologisch gebied? *(mogelijk heeft de melkveehouder hier al iets over gezegd. Dan deze vraag overslaan. Het gaat erom dat de geïnterviewde melkveehouder bijvoorbeeld niet alleen kansen op economisch gebied noemt)*
- j. Wat heeft u nodig om de kansen verder te kunnen benutten?
- k. Wat heeft de sector nodig om de kansen te kunnen benutten?
- l. Welke belanghebbenden zouden daarbij een rol kunnen spelen?

(7) Belemmeringen van biologische melkveehouderij

- a. Liep u tegen bepaalde **belemmeringen** aan toen u ging omschakelen naar biologische melkveehouderij? Zo ja, welke belemmeringen waren dat en hoe heeft u deze opgelost?
- b. Heeft u hier hulp bij gekregen? Zo ja, van wie en op welke manier?
- c. Zijn er nu nog steeds belemmeringen waar u tegenaan loopt? Zo ja, welke belemmeringen zijn dat en hoe gaat u hiermee om?
- d. Wat heeft u nodig om eventueel nog bestaande belemmeringen te overkomen?
- e. Welke belanghebbenden zouden daarbij een rol kunnen spelen?
- f. Welke **belemmeringen** van biologische melkveehouderij ziet u voor uw voor de sector?
- g. Welke **belemmeringen** van biologische melkveehouderij ziet u op sociaal, economisch en ecologisch gebied? *(mogelijk heeft de melkveehouder hier al iets over gezegd. Dan deze vraag overslaan. Het gaat erom dat de geïnterviewde melkveehouder bijvoorbeeld niet alleen belemmeringen op economisch gebied noemt)*
- h. Wat heeft de sector nodig om deze belemmeringen te overkomen?
- i. Welke belanghebbenden zouden daarbij een rol kunnen spelen?

(8) Externe prikkels

- a. Welke **externe prikkels** hebben u geholpen om - om te schakelen naar biologische melkveehouderij (denk aan subsidies, regelgeving, prijzen, campagnes)?
- b. Heeft dit uw keuze om – om te schakelen beïnvloed?
- c. Welke **externe prikkels** zouden de sector kunnen helpen om om te schakelen naar biologische melkveehouderij?
- d. Kunt u nog meer externe prikkels bedenken?

---

(9) Kritische succesfactoren

- a. Wat zijn volgens u kritische succesfactoren voor omschakeling naar biologische melkveehouderij voor uw bedrijf?
- b. Wat zijn volgens u kritische succesfactoren voor omschakeling naar biologische melkveehouderij voor de sector?
- c. Welke do's zou u andere melkveehouders meegeven die overwegen om te schakelen naar biologische melkveehouderij?
- d. Welke dont's zou u andere melkveehouders meegeven die overwegen om te schakelen naar biologische melkveehouderij?

(10) Afronding

Dit zijn onze vragen.

Zijn er nog dingen die u graag wilt delen?

Heeft u zelf nog vragen naar aanleiding van dit interview?

.....

Hartelijk dank voor uw antwoorden en uw tijd!

Bijlage 2 Enquête melkveehouders

Toestemmingsformulier

Geachte melkveehouder,

Fijn dat u deze vragenlijst wilt invullen. Deze vragenlijst is onderdeel van een onderzoek dat uitgevoerd wordt door Wageningen Social & Economic Research in opdracht van Natuur & Milieu. Dit onderzoek richt zich op hoe melkveehouders denken over biologische melkveehouderij, wat hen tegenhoudt om om te schakelen en onder welke voorwaarden zij wel bereid zouden zijn om over te stappen. Uw antwoorden helpen ons om Natuur & Milieu te adviseren over hoe melkveehouders die een omschakeling naar biologische melkveehouderij overwegen beter ondersteund kunnen worden.

Wat betekent het als ik meedoe aan deze enquête?

We vragen u een online enquête in te vullen. Dit zal ongeveer 20 minuten duren. We zullen u vragen stellen over:

1. Hoe uw bedrijf eruit ziet (bijvoorbeeld aantal melkkoeien en stuks jongvee, aantal ha grond in gebruik)
2. Uw mening over verschillende aspecten van biologische melkveehouderij
3. Een aantal persoonlijke kenmerken zoals leeftijd en opleiding

De vragenlijst bestaat voornamelijk uit meerkeuze vragen (bijvoorbeeld over de mate waarin u het eens of oneens bent met bepaalde stellingen). **Denk alstublieft niet te lang na over uw antwoord, maar kruis het antwoord aan dat als eerste in u op komt. Het kan voorkomen dat er vragen zijn die u moeilijk kan beantwoorden en u komt vragen tegen die om onderzoekstechnische redenen erg op elkaar lijken. Probeer dan toch een antwoord te geven. Er zijn geen goede of foute antwoorden.** We zijn geïnteresseerd in uw eigen mening over omschakeling naar biologische melkveehouderij.

Vrijwillige deelname

Uw deelname aan de enquête is geheel vrijwillig. U kunt stoppen met het invullen van de enquête wanneer u dat wilt zonder hiervoor een reden te geven. U hoeft alleen maar de browser af te sluiten zonder uw antwoorden te versturen.

Vergoeding

Als u de vragenlijst volledig invult, ontvang u daarvoor een digitale VVV bon van 20 Euro. Laat u aan het eind van de enquête dan wel uw email adres achter, zodat de bon gemaïld kan worden.

Vertrouwelijkheid en bescherming van gegevens

Uw antwoorden zullen vertrouwelijk en anoniem verwerkt worden. Uw antwoorden worden opgeslagen in lijn met de GDPR regelgeving⁴. Alleen het onderzoeksteam heeft toegang tot de geanonimiseerde gegevens. Uw persoonlijk identiteit zal niet genoemd worden in rapportages of andere publicatievormen.

Toestemming

Door op 'ik geef toestemming' te klikken als u met de enquête begint, bevestigt u dat:

- U de informatie hierboven hebt gelezen en begrepen.
- U vrijwillig deelneemt aan deze enquête.
- U 18 jaar of ouder bent.

Ik geef toestemming

---

⁴ GDPR (General Data Protection Regulation): Europese regelgeving met het doel persoonlijke gegevens van individuen te beschermen

Contact

Voor vragen over de inhoud van de enquête, kunt u contact opnemen met Carolien de Lauwere van Wageningen Social & Economic Research (carolien.delauwere@wur.nl; 0317-484677)

Selectiecriteria

Selectievraag

Haalt u uw hoofdkomen uit de melkveehouderij?

- o Ja
- o Nee --> excluderen

Welk houderijsysteem hanteert u?

- o gangbaar
- o biologisch --> excluderen
- o anders, namelijk --> excluderen

Start survey

Onderdeel 1: Bedrijfskenmerken

1. Kunt u reageren op de onderstaande vragen en stellingen?

Hoeveel jaar bent u al melkveehouder?	
Hoeveel jaar bent u al melkveehouder op het huidige bedrijf?	
Welke omschrijving past het best bij uw bedrijf? (meerdere antwoorden mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> o Ik run het bedrijf alleen o Ik run het bedrijf met partner en/of meewerkende kinderen o In maatschap met mijn zoon/ dochter o In maatschap met mijn ouders o In maatschap met iemand buiten de naaste familie (bijvoorbeeld een neef of nicht of iemand met wie u helemaal geen familierelatie heeft) o Anders, namelijk
Hoe is de arbeid op uw bedrijf georganiseerd?	<ul style="list-style-type: none"> o Ik doe het werk grotendeels alleen o Mijn partner en kinderen werken mee o Ik doe het werk samen met degene met wie ik in maatschap ben o Ik heb vast personeel o Ik heb los personeel
Voor hoeveel fte werken uw partner en kinderen mee?	... fte
Hoeveel fte vast personeel heeft u?	... fte
Hoeveel fte los personeel heeft u?	... fte
Aantal melkkoeien:	
Aantal stuks jongvee:	
Melkproductie per koe in 2024 (in kg):	
Melksysteem:	conventioneel / automatisch
Meest voorkomende ras:	

Huisvestingstype:	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ligboxenstal (matras, diepstrooisel, zand), vrijloopstal, ☐ grupstal ☐ vrijloopstal ☐ potstal ☐ anders, namelijk
Hoeveel ha grond heeft u in gebruik?	<p>... ha grasland</p> <p>... ha ander gewas, namelijk:...</p> <p>... ha ander gewas, namelijk:...</p> <p>... ha ander gewas, namelijk:...</p>
Past u weidegang toe in het weideseizoen?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja, 12-24 uur per dag ☐ Ja, 6-12 uur per dag ☐ Ja, minimaal 120 dagen, minimaal 6 uur ☐ Ja, alleen deelweidegang (jongvee, droge koeien) ☐ Nee ☐ Anders, namelijk .....
Hoe groot is de huiskavel?	... ha
Hoe is de verhouding eigendom/pacht/ huur van de grond?	... ha eigendom/ ... ha pacht / ... ha huur
En hoe is de verhouding langlopende (> 6 jaar) pacht/ kortlopende pacht (6 jaar of minder)?	... ha langlopende pacht/ ...ha kortlopende pacht
Heeft u ook natuurgrond in gebruik waarvoor u geen kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen mag gebruiken (bijvoorbeeld voor begrazing door jongvee of hooiwinning)	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja, ... ha ☐ Nee
Als u natuurgrond in gebruik heeft, waar gebruikt u dit dan voor?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Voor begrazing door jongvee of droge koeien ☐ Voor ruwvoerwinning ☐ Voor beide ☐ Anders, namelijk ...
Hoe zeker is dat u deze natuurgrond in de komende 5 jaar kunt blijven gebruiken?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Heel erg onzeker ☐ Onzeker ☐ Enigszins onzeker ☐ Neutraal ☐ Enigszins zeker ☐ Zeker ☐ Heel erg zeker
Hoe moeilijk of makkelijk is het voor u om in de komende 5 jaar meer grond te verwerven (in eigendom of pacht of huur/buikleen)?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Heel erg moeilijk ☐ Moeilijk ☐ Enigszins moeilijk ☐ Neutraal ☐ Enigszins makkelijk ☐ Makkelijk ☐ Heel erg makkelijk
Wat is de afstand van uw bedrijf tot een Natura 2000 gebied?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Minder dan 1 km ☐ 1-10 km ☐ 10-25 km ☐ Meer dan 25 km
Aan welke zuivelfabriek levert u de melk?	

Levert u melk voor een speciale melkstroom?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Nee ☐ On the way to planet proof ☐ Beter voor natuur en boer ☐ Weidemelk ☐ Beter leven keurmerk ☐ VLOG melk ☐ Anders, namelijk ....
Hoe moeilijk of makkelijk is het om in uw regio biologische melk af te zetten bij deze zuivelfabriek?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Heel erg moeilijk ☐ Moeilijk ☐ Enigszins moeilijk ☐ Neutraal ☐ Enigszins makkelijk ☐ Makkelijk ☐ Heel erg makkelijk ☐ Weet niet
Als u de huidige politieke ontwikkelingen rondom stikstof en klimaat/ broeikasgassen in ogenschouw neemt, hoe ziet het toekomstperspectief van uw bedrijf er dan uit op de huidige locatie voor u en/ of uw opvolger?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ik ben daar heel pessimistisch over ☐ Ik ben daar pessimistisch over ☐ Ik en daar enigszins pessimistisch over ☐ Neutraal ☐ Ik ben daar enigszins optimistisch over ☐ Ik ben daar optimistisch over ☐ Ik ben daar heel erg optimistisch over
Heeft u er wel eens over gedacht uw bedrijf in een andere richting te ontwikkelen (meerdere antwoorden mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Nee ☐ Ja, richting verbreding (bijvoorbeeld met recreatie, een zorgtak, een streekwinkel, natuurbeheer) ☐ Ja, richting een andere tak (bijvoorbeeld akkerbouw, vollegrondsgroenteteelt) ☐ Ja, richting specialisatie en/ of intensivering ☐ Ja, richting een ander bedrijfssysteem zoals natuur-inclusieve landbouw of regeneratieve landbouw ☐ Ja richting biologische of biologisch-dynamische landbouw ☐ Ja, richting nog een ander bedrijfssysteem, namelijk ...
Specifiek naar biologische landbouw kijkend: Heeft u er wel eens over gedacht uw bedrijf om te schakelen naar biologische melkveehouderij?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zeker niet ☐ Niet ☐ Eerder niet dan wel ☐ Neutraal ☐ Eerder wel dan niet ☐ Wel ☐ Zeker wel

2. In hoeverre neemt u in de bedrijfsvoering vrijwillige maatregelen die vallen onder de volgende regelingen? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Ja, ik neem vrijwillige maatregelen die onder deze regeling vallen	Nee, maar ben wel van plan om vrijwillige maatregelen te gaan nemen	Nee, en ik ben ook niet van plan om vrijwillige maatregelen te gaan nemen
Ecoregelingen die vallen onder het GLB (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid)			

DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer)			
ANLb (Agrarisch Natuur en Landbouw beheer)/ Deelname aan een agrarisch collectief			
Weidevogelbeheer			
Anders, namelijk			

Onderdeel 2: Gedrag en intentie

3. Hoe belangrijk worden verschillende duurzaamheidsthema's gevonden?

Kunt u 20 punten verdelen over de onderstaande duurzaamheidsthema's? U hoeft de punten niet gelijkmatig te verdelen. U kunt bijvoorbeeld ook alle 20 punten aan één thema geven of 20 punten verdelen over een deel van de genoemde thema's. ITEMS RANDOM

Thema	
grondgebondenheid	
eiwit van eigen land	
verlagen broeikasgasemissies	
verlagen ammoniakemissies	
duurzame energie produceren	
energiebesparing	
dierenwelzijn	
verlengen van de levensduur van melkkoeien	
verminderen van het antibioticagebruik	
weidegang	
biodiversiteit (d.w.z. diversiteit bij planten en dieren en een vruchtbare bodem)	
veiligheid op het erf	
een goed verdienmodel voor melkveehouders	
anders, nl	

4. Hoe denkt u over biologische melkveehouderij

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	oneens	Enigs- zins oneens	Neu- traal	Enigs- zins eens	eens	Geheel mee eens
Biologische melkveehouderij kan een goed alternatief zijn als een bedrijf niet verder kan groeien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biologische melkveehouderij kan een goed alternatief zijn om meer geld te verdienen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gangbare melkveehouders passen steeds vaker biologische principes toe, bijvoorbeeld op	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

het gebied van voeding, dierenwelzijn en milieuzorg.							
Biologische melkveehouderij vraagt meer vakmanschap van de melkveehouder dan gangbare melkveehouderij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vergroten van het aandeel biologische landbouw naar 15% van het landbouwareaal in Nederland brengt de voedselzekerheid in gevaar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biologische melkveehouderij is een niche en dat moet vooral zo blijven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overstap naar biologische melkveehouderij is een belangrijke oplossing voor het stikstofprobleem.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer melkveehouders die daartoe de mogelijkheid hebben overstappen naar biologisch, kan dit ook voordelen opleveren voor gangbare melkveehouders die niet kunnen omschakelen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biologische melkveehouderij roept bij mij een wat idealistisch of 'geitenwollensokken'-imago op.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind dat biologische melkveehouderij teveel stil staat/ niet voldoende doorontwikkeld	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Hoe ver staat uw bedrijfsvoering af van biologische melkveehouderij?

Als factoren zoals bijvoorbeeld de beschikbaarheid van grond geen rol zouden spelen, hoe groot is dan de stap voor omschakeling van uw productiesysteem naar biologische melkveehouderij?

	Heel erg groot zijn	Groot zijn	Enigszins groot zijn	neutraal	Enigszins klein zijn	Klein zijn	Heel erg klein zijn
Voor mijn productiesysteem zou de stap naar biologische melkveehouderij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Belemmeringen kwalitatief

Kunt u in een aantal kernwoorden aangeven wat uw bedrijf de drie belangrijkste belemmeringen voor omschakeling naar biologische melkveehouderij zijn?

1. ...
2. ...
3. ...

7. Belemmeringen kwantitatief

Hieronder worden een aantal mogelijke (technische) belemmeringen voor de omschakeling naar biologische melkveehouderij genoemd. In hoeverre bent u het ermee eens dat dit knelpunten zijn? (*NB het kan zijn dat er een belemmering wordt genoemd die u zelf ook al heeft genoemd; dan toch graag uw mening over deze belemmering aankruisen*)

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	oneens	Enigs- zins oneens	Neu- traal	Enigs- zins eens	eens	Geheel mee eens	Weet niet/ n.v.t.
Beschikbaarheid van grond	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De prijs van biologische melk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onvoldoende vraag naar biologische zuivelproducten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moelijk om een afnemer te vinden die melk blijft afnemen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onbetrouwbare overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verhoogde onkruiddruk bij biologische melkveehouderij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minder gewasopbrengsten (bijvoorbeeld van gras en mais)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overgangsperiode van 2 jaar waarin je wel biologisch moet boeren maar er nog niet voor betaald wordt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verplichte weidegang	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aanpassing van stallen (meer ruimte per koe)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minder antibioticumgebruik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Meer arbeid nodig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Controles voor biologische certificering (SKAL)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Meer administratie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ligging van het bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Past niet bij intensieve bedrijven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
grondsoort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebrek aan financiering	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Weerstand uit de omgeving (negatieve sociale druk)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebrek aan kennis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gebrek aan adviseurs die het omschakelingsproces van begin tot eind kunnen begeleiden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

8. Intentie

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	eens	Geheel mee eens
In de komende 5 jaar schakel ik om naar biologische melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik daarvoor de mogelijkheid zou hebben, zou ik in de komende 5 jaar proberen om te schakelen naar biologische melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik schakel pas om naar biologische melkveehouderij als het verplicht wordt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik stop nog liever met mijn bedrijf dan dat ik omschakel naar biologische melkveehouderij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Onderdeel 3. Gedragsdeterminanten

9. Attitude

Voor mijn bedrijf is omschakelen naar de biologische melkveehouderij ...

<i>ITEMS RANDOM</i>	1	2	3	4	5	6	7	
Zeer nadelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zeer voordelig
Zeer ongunstig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zeer gunstig
Zeker niet haalbaar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zeker haalbaar
Totaal niet rendabel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zeer rendabel

10. Overtuigingen over biologische melkveehouderij

Omschakelen naar biologische melkveehouderij..... <i>ITEMS RANDOM</i>	Zeer onwaarschijnlijk	Onwaarschijnlijk	Enigszins onwaarschijnlijk	Neutraal	Enigszins waarschijnlijk	Waarschijnlijk	Zeer waarschijnlijk
is goed voor de diergezondheid.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is goed voor het dierenwelzijn.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is goed voor de bedrijfsresultaten.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
draagt bij aan natuur en biodiversiteit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

verhoogt het werkplezier.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
leidt tot minder antibioticagebruik in de melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is goed voor milieu en klimaat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
draagt bij aan maatschappelijke waardering van de melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Injunctieve en descriptieve sociale normen

Kunt u aangeven in hoeverre onderstaande stellingen op u van toepassing zijn

ITEMS RANDOM

Als ik de mogelijkheid zou hebben om om te schakelen naar biologische melkveehouderij, wordt ook van me verwacht dat ik dat binnen 5 jaar doe.	Zeer onwaarschijnlijk ☐	Onwaarschijnlijk ☐	Enigszins onwaarschijnlijk ☐	Neutraal ☐	Enigszins waarschijnlijk ☐	Waarschijnlijk ☐	Zeer waarschijnlijk ☐	Weet niet/ n.v.t. ☐
De meeste mensen die belangrijk voor me zijn vinden dat ik binnen 5 jaar moet omschakelen naar biologische melkveehouderij als ik daar de mogelijkheid voor zou hebben	Zeker niet waar ☐	Niet waar ☐	Enigszins onwaar ☐	Neutraal ☐	Enigszins waar ☐	Waar ☐	Zeker waar ☐	Weet niet/ n.v.t. ☐
De meeste melkveehouders die belangrijk voor mij zijn, zouden binnen 5 jaar om schakelen naar biologische melkveehouderij als ze daar de mogelijkheid voor zouden hebben.	Zeer onwaarschijnlijk ☐	Onwaarschijnlijk ☐	Enigszins onwaarschijnlijk ☐	Neutraal ☐	Enigszins waarschijnlijk ☐	Waarschijnlijk ☐	Zeer waarschijnlijk ☐	Weet niet/ n.v.t. ☐
Veel melkveehouders zoals ik zouden binnen vijf jaar omschakelen naar biologische melkveehouderij als ze daar de mogelijkheid voor zouden hebben.	Zeer onwaarschijnlijk ☐	Onwaarschijnlijk ☐	Enigszins onwaarschijnlijk ☐	Neutraal ☐	Enigszins waarschijnlijk ☐	Waarschijnlijk ☐	Zeer waarschijnlijk ☐	Weet niet/ n.v.t. ☐

12. Motivation to comply

In hoeverre hebben de volgende partijen en organisaties invloed op uw beslissing om binnen 5 jaar om te schakelen naar biologische melkveehouderij als u daar de mogelijkheid voor zou hebben? <i>ITEMS RANDOM</i>	Zeker niet (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Zeker wel (7)
---	----------------	-----	-----	-----	-----	-----	---------------

andere melkveehouders	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Agrarische belangenorganisaties	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld Natuur & Milieu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voerleverancier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dierenarts	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Afnemer (zuivelfabriek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fokkerij adviseur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Financieel adviseur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De maatschappij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn partner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Degene met wie ik in maatschap ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vrienden en familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iemand anders namelijk ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iemand anders namelijk ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Ervaren gedragscontrole

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met onderstaande stelling?

	Geheel mee oneens	Mee oneens	Enigszins mee oneens	Neutraal	Enigszins mee eens	Mee eens	Geheel mee eens
	1	2	3	4	5	6	7
Ik kan helemaal zelf bepalen of ik ga omschakelen naar biologische melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Ervaren capaciteit

Om om te schakelen naar biologische melkveehouderij....	Geheel mee oneens	Mee oneens	Enigszins mee oneens	Neutraal	Enigszins mee eens	Mee eens	Geheel mee eens
<i>ITEMS RANDOM</i>	1	2	3	4	5	6	7
1. heb ik voldoende kennis.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. heb ik voldoende tijd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. heb ik voldoende geld.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. heb ik voldoende grond	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Is mijn huidige stal geschikt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Ervaren risico en onzekerheid

Als ik zou willen omschakelen naar biologische melkveehouderij en ik zou er de mogelijkheid voor hebben ...

<i>ITEMS RANDOM</i>	1	2	3	4	5	6	7	
Ben ik zeer onzeker of de omschakeling zal lukken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ben ik zeer zeker dat de omschakeling zal lukken
Heb ik het gevoel dat de omschakeling zeer veel risico met zich mee zal brengen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Heb ik het gevoel dat de omschakeling zeer weinig risico met zich mee zal brengen
Ben ik zeer negatief over de omschakeling als ik de voor- en nadelen ervan tegen elkaar afweeg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ben ik zeer positief over de omschakeling als ik de voor- en nadelen ervan tegen elkaar afweeg

16. Intrinsieke vs. extrinsieke motivatie

Als u de mogelijkheid zou hebben om om te schakelen naar biologische melkveehouderij, wat zou voor u dan een reden zijn om het wel te doen? <i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	Mee oneens	Enigszins mee oneens	Neutraal	Enigszins mee eens	Mee eens	Geheel mee eens
	1	2	3	4	5	6	7
1. Omdat ik daarvoor beloond word.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Omdat het sociaal geaccepteerd is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Omdat ik gezien wil worden als een goede melkveehouder.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Omdat ik een bijdrage kan leveren aan iets wat de moeite waard is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Omdat ik biologische melkveehouderij belangrijk vind.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Omdat ik me verantwoordelijk voor voel voor natuur/ milieu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Subjectieve kennis

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen?

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	Mee oneens	Enigszins mee oneens	Neutraal	Enigszins mee eens	Mee eens	Geheel mee eens
	1	2	3	4	5	6	7
Ik weet erg veel over biologische melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voel me erg goed geïnformeerd over wat ik moet doen als ik wil omschakelen naar biologische melkveehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vergeleken met de meeste andere melkveehouders, weet ik veel over biologische melkveehouderij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

18. Sociale identiteit

Kunt u aangeven in hoeverre biologische melkveehouderij bij u past; ook als u daar nu geen mogelijkheden voor heeft?

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	Mee oneens	Enigszins mee oneens	Neutraal	Enigszins mee eens	Mee eens	Geheel mee eens
	1	2	3	4	5	6	7
Omschakelen naar biologische melkveehouderij, hoort bij wie ik ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biologische melkveehouderij, is echt iets voor mij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Wij-zij gevoel

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen?

<i>ITEMS RANDOM</i>	Geheel mee oneens	oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	eens	Geheel mee eens	Weet niet/n.v.t.
Mensen van maatschappelijk organisaties die vinden dat melkveehouders moeten omschakelen naar biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk brengen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk brengen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij, hebben de kennis om dit te doen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Burgers die vinden dat melkveehouders moeten omschakelen naar biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk brengen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Betrokkenheid

Omschakelen naar biologische melkveehouderij; ook als u daar nu geen mogelijkheden voor heeft, is ...

<i>ITEMS RANDOM</i>	1	2	3	4	5	6	7	
onbelangrijk voor mij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	belangrijk voor mij
betekent niets voor me	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	betekent veel voor me

21. Waardenoriëntaties

Kunt u aangeven hoe belangrijk u de onderstaande doelstellingen vindt	Helemaal niet belangrijk	Onbelangrijk	Enigzins onbelangrijk	Neutraal	Enigzins belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk
<i>ITEMS RANDOM</i>	1	2	3	4	5	6	7
Een zo groot mogelijk bedrijf.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het land in een goede conditie doorgeven aan de volgende generatie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werkplezier.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Traditie behouden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werken met planten, dieren en de natuur.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Financieel succesvol zijn.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Goed zorgen voor het milieu, biodiversiteit en de omgeving.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een goede werkgever zijn.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werken met machines en technologie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onafhankelijk zijn/ autonomie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Produceeren van goed en veilig voedsel.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Onderdeel 4: Kennis

22. Kennisbronnen

Hoe belangrijk zijn de volgende personen/ instanties voor u voor het verzamelen van kennis over biologische melkveehouderij?							
<i>ITEMS RANDOM</i>	Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Enigszins onbelangrijk	Neutraal	Enigszins belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk
dierenarts	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
voerleverancier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
andere gangbare melkveehouders	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biologische melkveehouders	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
agrarische belangenorganisaties	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld Natuur & Milieu of de Vogelbescherming)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
de overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
mijn afnemer (zuivelfabriek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Financiële adviseur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
anders, namelijk ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23. Manieren om kennis te verzamelen

Wat is voor u een goede manier om kennis te verzamelen over biologische melkveehouderij?							
<i>ITEMS RANDOM</i>	Zeker niet			Neutraal			Zeker wel
individueel advies	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
studiegroepen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
vakbladen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
internet/ sociale media	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
onderzoeksrapporten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
vakbeurs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
excursies naar andere bedrijven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
cursus/ scholing	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
anders, namelijk ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Onderdeel 5. Randvoorwaarden

Wat zijn voor uw bedrijf de drie belangrijkste randvoorwaarden om om te schakelen naar biologische melkveehouderij?

1. ...
2. ...
3. ...

24. Randvoorwaarden

Hieronder worden een aantal mogelijke randvoorwaarden genoemd die omschakeling naar biologische melkveehouderij wel mogelijk zouden moeten maken. Hoe belangrijk vindt u het dat aan deze randvoorwaarden wordt voldaan?

<i>ITEMS RANDOM</i>	Ze er on be lang rijk	on be lang rijk	En igs zins on be lang rijk	Neu - traal	En igs zins be lang rijk	be lang rijk	Ze er be lang rijk	We et niet/ n.v.t.
Beschikbaarheid van grond	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voldoende vraag naar biologische zuivelproducten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Betrouwbare afnemer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Betrouwbare overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voldoende kennis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een meerprijs voor de melk en andere producten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een vangnet/ financiële compensatie als gewasopbrengsten of melkproductie tegenvallen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Financiële compensatie voor de overgangperiode van 2 jaar waarin je wel biologisch moet boeren maar er nog niet voor betaald wordt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Subsidie voor aanpassing van stallen (meer ruimte per koe nodig)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gegarandeerd snel vergunningstraject als stallen aangepast moeten worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Goed opgeleide adviseurs die de omschakeling van begin tot eind kunnen begeleiden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Onderdeel 6. Demografie

Welke situatie is het meest van toepassing voor u?	Bedrijf is afgelopen 10 jaar overgenomen door volgende generatie ☐	Bedrijf is langer dan 10 jaar geleden overgenomen en wordt nog minimaal 10 jaar voortgezet door huidige generatie ☐	Bedrijf wordt binnen 10 jaar overgedragen aan volgende generatie ☐	Bedrijf wordt binnen 10 jaar beëindigd/ verkocht ☐	
Wat verwacht u voor de komende 5 jaar?	Geen melk meer produceren ☐	Minder melk produceren dan nu ☐	Evenveel melk produceren als nu ☐	Tussen 0 en 20% meer melk produceren dan nu ☐	Meer dan 20% meer melk produceren dan nu ☐
Wat is uw leeftijd?					
Wat is uw geslacht? man/ vrouw/ anders/ wil niet zeggen					
Heeft u een opvolger? Ja/ nee/ nog niet bekend					
Heeft u een agrarische opleiding gevolgd? Ja/ nee					
Wat is uw hoogste gevolgde opleiding?	MBO ☐	HBO ☐	WO ☐	Anders, namelijk -----	

Eind van de enquête

Dit is het einde van de enquête. Heel veel dank voor uw medewerking. Heeft u nog een opmerking of vraag over de enquête, dan kunt u deze hieronder invullen:

.....

Wilt u hieronder ook uw email adres invullen als u in aanmerking wilt komen voor de digitale VVV bon van 20 Euro?

....

Tenslotte

Deze enquête is onderdeel van het onderzoek over hoe melkveehouders denken over het omschakelen naar biologische melkveehouderij. Na de afronding van dit onderzoek zal Natuur & Milieu de onderzoeksresultaten naar buiten brengen. Uw anonimiteit is daarbij gewaarborgd. Echter, om de resultaten van dit onderzoek te kunnen illustreren horen zij graag uw verhaal. Daarom vragen ze om uw contactgegevens.

Vindt u het goed dat Natuur & Milieu u benadert voor uw verhaal over dit onderwerp? Laat u dan hier uw naam, e-mailadres en telefoonnummer achter.

o ja, ik geef toestemming om mij te benaderen over dit onderwerp

- naam:
- telefoonnummer:
- e-mailadres:

o nee, ik geef geen toestemming om mij verder te benaderen

Bijlage 3 Tabellen bij resultaten

Tabellen bij paragraaf 3.1

Tabel B3.3 Basis demografische kenmerken van de ondervraagde groep melkveehouders

Demografische kenmerken	Gemiddelde	SD	Min	Max	% van totaal	N
Leeftijd	55	8,71	32	78	-	115
Geslacht man	-	-	-	-	96	110
Geslacht vrouw	-	-	-	-	4	5
Opvolger ja	-	-	-	-	49	56
Opvolger nee	-	-	-	-	15	17
Opvolger nog niet bekend	-	-	-	-	37	42
Agrarische opleiding	-	-	-	-	95	109
Opleidingsniveau: mbo	-	-	-	-	70	80
Opleidingsniveau: hbo	-	-	-	-	25	29
Opleidingsniveau: wo	-	-	-	-	3	4
Hoogste opleiding anders (lbo, vmbo)	-	-	-	-	2	2
Aantal jaar melkveehouder	34,66	11,73	10	67		115
Bedrijfsmanagement						
Runt het bedrijf alleen	-	-	-	-	19	22
Met partner en/of meewerkende kinderen	-	-	-	-	46	53
Maatschap met zoon/dochter	-	-	-	-	28	32
Maatschap met ouders	-	-	-	-	5	6
Maatschap met iemand buiten naaste familie	-	-	-	-	4	5
Anders (als vof met broer en zonen, broer, met broer, met personeel, mets met broer, ouders en broer, overgedragen, zus)	-	-	-	-	7	8
Arbeid						
Werkt alleen	-	-	-	-	25	32
Werkt met partner of kinderen	-	-	-	-	25	32
Met maatschapspartner	-	-	-	-	37	47
Vast personeel	-	-	-	-	9	11
Los/flexibel personeel	-	-	-	-	4	5

Tabel B3.4 Bedrijfskenmerken van melkveebedrijven in de steekproef

Bedrijfskenmerken	Gemiddelde	SD	Min	Max	% van totaal	N
Aantal melkkoeien	114	53,87	35	345		115
Stuks jongvee	62	31	0	210		113
Melkproductie per koe in 2024 (kg)	9291	1443	4200	15000		110
Intensiteit (totale melkproductie/ha gras en mais)	18087	11149	1636	112690		113
Intensiteit (groep weidegang)	24639	19415	12472	112690		85
Intensiteit (groep geen weidegang)	15929	5053	1636	27045		28
Type stal						
Ligboxenstal (matras, diepstrooisel, zand)					98	113
Grupstal					1	1
Vrijloopstal					1	1
Potstal					3	4
Ras						
Holstein						84
Fleckvieh						6
Jersey						5
MRIJ						2
Overig						7
Weidegang						
6-12 uur per dag					26	30
12-24 uur per dag					13	15
Minimaal 120 dagen minimal 6 uur					37	42
Alleen deelweidegang					5	6
Geen					19	22
Melkverwerker						
FrieslandCampina					70	81
A-ware / Aware / Royal Aware					6	7
Vreugdenhil (incl. Dairy Foods)					4	5
DOC / DOC Kaas					4	5
CZ Rouveen					2	2
Deltamilk					2	2
Cono					2	2
Lactalis					1	1
Farmel					1	1
Graafstroom					1	1
Hochwald					1	1
Noorderland					1	1
POM Milk					1	1
Arla					1	1
Friesland Food					1	1
Overige / niet te koppelen					3	3
Melkstroom						
On the way to Planet Proof					10	9
Beter voor natuur en boer					3	3
Weidemelk					49	43
Beter leven keurmerk					0	0
VLOG melk					18	16
Anders (boerderijmelk (n=1), deurzaam (n=1), focus planet (n=1), koe bewust (n=2), tomorrows dairy (n = 3), tuurlijk (n=3), zelfverzuiveling (n=1))					10	12
Geen specifieke melkstroom					19	23
Overig						
Afzetten van melk (41 weet niet)	4,24 (neutraal)	1,82	1	7		74
Pessimisme /optimisme over Huidige politieke ontwikkelingen	3,97	1,52	1	7		115

Tabel B3.5 Grond en afstand van Natura 2000

Bedrijfskenmerken	Gemiddelde	SD	Min	Max	% van totaal	N
Grond						
HA totaal	67	33	19	235		115
Eigendom (n=115) (%)	68	26	0	100		115
Pacht (n = 91) (%)	23	25	0	100		91
Langlopende pacht %	43	44	0	100		55
Kortlopende pacht %	57	44	0	100		68
Huur (n = 55) (%)	9	14	0	82		42
Huiskavel oppervlakte	33	22	0	150		114
Natuurgrond (n = 42)						
Zekerheid over het blijven gebruiken van deze natuurgrond in de komende 5 jaar (1: helemaal niet zeker; 7: heel zeker)	4,07 = neutraal	1,96	1	7		42
Grond en gewassen						
Percentage grasland	84	14	32	100		115
Percentage mais	13	10	0	45		85
Percentage andere gewassen	3	7	0	42		34
Afstand van Natura 2000 gebied						
Minder dan 1 km						17
1 - 10 km						48
10 - 25 km						31
Meer dan 25 km						19
Gemiddeld	12,20	10,02	0,5	30		115
Moeilijkheid om extra grond te verwerven (1: heel erg moeilijk; 7: heel erg makkelijk)	2,07 (= heel erg moeilijk)	1,25	1	7		113

Tabel B3.6 Oriëntatie op ontwikkelen van bedrijf

Bedrijf andere richting in ontwikkelen	n	%
Richting verbreding (bijvoorbeeld met recreatie, een zorgtak, een streekwinkel, natuurbeheer)	23	20
Richting een andere tak (bijvoorbeeld akkerbouw, vollegrondsgroenteteelt)	8	7
Richting specialisatie en/of intensivering	11	10
Richting een ander bedrijfssysteem zoals natuur-inclusieve landbouw of regeneratieve landbouw	21	18
Richting biologische of biologisch-dynamische landbouw	13	11
Richting nog een ander bedrijfssysteem, namelijk:	6	5
Nee	57	50
Ja, anders (baan buitenshuis, stalverandering, energieopwekken, zelfzuivering, planet proof, welfare floor)	6	5

Tabel B3.7 Deelname aan eco-regelingen

Ecoregelingen	Frequentie			Percentage van totaal		
	Ja, vrijwillig	Nee, wel van plan	Nee, niet van plan	% ja	% nee, wel van plan	% nee, niet van plan
Ecoregelingen die vallen onder het GLB (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid)	98	3	14	85	3	12
DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer)	11	27	77	10	23	67
ANLb (Agrarisch Natuur en Landbouw beheer) / Deelname aan een agrarisch collectief	51	25	39	44	22	34
Weidevogelbeheer	44	37	34	38	32	30

Tabellen bij paragraaf 3.2

Tabel B3.8 *Overzicht van scores en frequentie van keuze per duurzaamheidsthema*

Thema's	Totaal punten	Gemiddeld over totaal	Totaal n	Aantal keer gekozen	Gemiddeld over gekozen
Grondgebondenheid	194	1,69	115	61	3,18
Eiwit van eigen land	156	1,36	115	57	2,74
Verlagen van broeikasgasemissies	44	0,38	115	27	1,63
Verlagen ammoniakemissies	63	0,55	115	37	1,70
Duurzame energie produceren	63	0,55	115	35	1,80
Energiebesparing	113	0,98	115	50	2,26
Dierenwelzijn	250	2,17	115	83	3,01
Verlengen van levensduur van melkkoeien	199	1,73	115	75	2,65
Verminderen van het antibioticagebruik	79	0,69	115	41	1,93
Weidegang	198	1,72	115	58	3,41
Biodiversiteit	98	0,85	115	37	2,65
Veiligheid op het erf	117	1,02	115	40	2,93
Een goed verdienmodel	712	6,19	115	96	7,42

Tabel B3.9 *Verschillen in relevantie van duurzaamheidsthema's tussen melkveehouders met en zonder weidegang. WG = 0 = geen weidegang; WG = 1 = wel weidegang. Positieve effectgroottes duiden op hogere scores bij melkveehouders zonder weidegang.*

Duurzaamheidsthema	Gem. punten WG = 0	Gem. punten WG = 1	p-waarde	Effectgrootte (Cohen's d)
Grondgebondenheid	1,32	1,80	0,365	-0,21
Eiwit van eigen land	1,54	1,30	0,560	0,12
Verlagen broeikasgasemissies	0,32	0,40	0,633	-0,08
Verlagen ammoniakemissies	0,43	0,59	0,384	-0,16
Duurzame energie produceren	0,36	0,61	0,160	-0,24
Energiebesparing	0,96	0,99	0,946	-0,02
Dierenwelzijn	2,68	2,01	0,115	0,35
Verlengen levensduur melkkoeien	2,82	1,38	<0,001	0,78
Verminderen antibioticagebruik	0,71	0,68	0,901	0,03
Weidegang	0,14	2,23	<0,001	-0,93
Biodiversiteit	0,64	0,92	0,424	-0,17
Veiligheid op het erf	1,89	0,74	0,021	0,51
Een goed verdienmodel	6,18	6,20	0,988	-0,00

Tabellen bij paragrafen 3.3, 3.4 en 3.8

Tabel B3.10 Invloed van weidegang op percepties van melkveehouders over biologische landbouw

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Positieve intentie										
Totaalconstruct	1,70	28	0,86	2,48	87	1,36	8,27**	2,29	115	1,30
CB= 0,76										
In de komende 5 jaar schakel ik om naar biologische melkveehouderij.	1,57	28	1,10	2,08	87	1,20	3,94*	1,96	115	1,19
Als ik daarvoor de mogelijkheid zou hebben, zou ik in de komende 5 jaar proberen om te schakelen naar biologische melkveehouderij.	1,82	28	1,09	2,89	87	1,73	9,37**	2,63	115	1,66
Negatieve intentie										
Totaalconstruct	4,84	28	1,43	3,98	87	1,66	6,03*	4,19	115	1,64
CB = 0,62										
Ik schakel pas om naar biologische melkveehouderij als het verplicht wordt.	5,04	28	2,12	4,46	87	1,87	ns	4,60	115	1,94
Ik stop nog liever met mijn bedrijf dan dat ik omschakel naar biologische melkveehouderij.	4,64	28	1,75	3,51	87	1,90	7,85**	3,78	115	1,92
Attitude										
Totaalconstruct	2,26	28	1,01	3,04	87	1,17	10,11**	2,85	115	1,18
CB = 0,82										
Voor mijn bedrijf is omschakelen naar de biologische melkveehouderij ...										
zeer nadelig (1) - zeer voordelig (7)	2,11	28	1,10	2,95	87	1,28	9,95**	2,75	115	1,28
zeer ongunstig (1) - zeer gunstig (7)	2,11	28	1,23	2,86	87	1,23	7,98**	2,68	115	1,27
zeker niet haalbaar (1) - zeker haalbaar (7)	2,71	28	1,67	3,48	87	1,83	3,89(*)	3,30	115	1,82
totaal niet rendabel (1) - zeer rendabel (7)	2,11	28	1,29	2,86	87	1,41	6,34*	2,68	115	1,41
Overtuigingen										
Totaalconstruct	2,94	28	0,75	3,39	87	1,07	4,36*	3,28	115	1,02
CB = 0,86										

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Omschakelen naar biologische melkveehouderij ...										
is goed voor de diergezondheid.	2,54	28	1,10	2,87	87	1,31	ns	2,79	115	1,27
is goed voor het dierenwelzijn.	2,68	28	1,25	2,94	87	1,38	ns	2,88	115	1,35
is goed voor de bedrijfsresultaten.	2,21	28	0,88	2,61	87	1,33	ns	2,51	115	1,25
draagt bij aan natuur en biodiversiteit.	3,86	28	1,43	4,38	87	1,42	2,86(*)	4,25	115	1,43
verhoogt het werkplezier.	2,79	28	1,34	2,84	87	1,37	ns	2,83	115	1,36
leidt tot minder antibioticagebruik in de melkveehouderij.	3,75	28	1,29	4,16	87	1,67	ns	4,06	115	1,59
is goed voor milieu en klimaat.	2,57	28	1,32	3,33	87	1,64	5,00*	3,15	115	1,60
draagt bij aan maatschappelijke waardering van de melkveehouderij.	3,11	28	1,37	4,01	87	1,66	6,81*	3,79	115	1,64
Injunctieve sociale norm										
<i>Totaalconstruct</i>	1,71	28	0,88	2,09	87	0,98	3,02(*)	2,00	115	0,96
CB = 0,69										
Als ik de mogelijkheid zou hebben om naar biologische melkveehouderij om te schakelen, wordt van me verwacht dat ik dat binnen 5 jaar doe.	1,86	27	1,10	2,36	85	1,32	3,35(*)	2,24	112	1,28
De meeste mensen die belangrijk voor me zijn, vinden dat ik binnen 5 jaar moet omschakelen naar biologische melkveehouderij als ik daar de mogelijkheid voor zou hebben	1,57	28	0,84	1,84	87	0,93	ns	1,77	115	0,91
Descriptieve sociale norm										
<i>Totaalconstruct</i>	1,88	28	0,87	2,18	87	1,02	ns	2,11	115	0,99
CB = 0,81										
De meeste melkveehouders die belangrijk voor mij zijn, zouden binnen 5 jaar omschakelen naar biologische melkveehouderij als ze daar de mogelijkheid voor zouden hebben	1,79	28	0,83	2,07	84	1,03	ns	2,00	112	0,99
Hoe (on)waarschijnlijk is het dat onderstaande zou gebeuren? Veel melkveehouders zoals ik zouden binnen vijf jaar omschakelen naar biologische melkveehouderij als ze daar de mogelijkheid voor zouden hebben.	1,96	28	1,04	2,29	87	1,18	ns	2,21	115	1,15

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Ervaren gedragscontrole – controleerbaarheidⁱ:										
Ik kan helemaal zelf bepalen of ik ga omschakelen naar biologische melkveehouderij	5,75	28	1,53	5,53	87	1,56	ns	5,58	115	1,55
Ervaren gedragscontrole -capaciteit										
<i>Totaalconstruct</i>	<i>3,18</i>	<i>28</i>	<i>1,15</i>	<i>3,60</i>	<i>87</i>	<i>1,07</i>	<i>3,25(*)</i>	<i>3,50</i>	<i>115</i>	<i>1,10</i>
<i>CB = 0,67</i>										
Om om te schakelen naar biologische melkveehouderij ...										
heb ik voldoende kennis.	3,50	28	1,53	4,01	87	1,57	ns	3,89	115	1,57
heb ik voldoende tijd.	2,96	28	1,60	3,44	87	1,60	ns	3,32	115	1,61
heb ik voldoende geld.	2,96	28	1,73	3,61	87	1,67	3,11(*)	3,45	115	1,70
heb ik voldoende grond.	2,50	28	1,62	2,86	87	1,83	ns	2,77	115	1,78
is mijn huidige stal geschikt.	3,96	28	1,95	4,10	87	1,64	ns	4,07	115	1,72
Ervaren risico en onzekerheid										
<i>Totaalconstruct</i>	<i>2,89</i>	<i>28</i>	<i>1,28</i>	<i>3,31</i>	<i>87</i>	<i>1,24</i>	<i>ns</i>	<i>3,21</i>	<i>115</i>	<i>1,26</i>
<i>CB = 0,78</i>										
Als ik zou willen omschakelen naar biologische melkveehouderij ...										
Ben ik zeer onzeker (1) - ben ik zeer zeker dat de omschakeling zal lukken. (7)	3,36	28	1,68	4,03	87	1,60	3,69(*)	3,87	115	1,64
heb ik het gevoel dat de omschakeling zeer veel risico met zich meebrengt (1) - zeer weinig risico met zich meebrengt (7)	2,54	28	1,50	2,99	87	1,43	ns	2,88	115	1,45
ben ik daar zeer negatief over (1) - ben ik daar zeer positief over (7)	2,79	28	1,37	2,91	87	1,46	ns	2,88	115	1,43
Extrinsieke motivatie										
<i>Totaalconstruct</i>	<i>2,55</i>	<i>28</i>	<i>0,98</i>	<i>3,10</i>	<i>87</i>	<i>1,30</i>	<i>4,14*</i>	<i>2,97</i>	<i>115</i>	<i>1,25</i>
<i>CB = 0.66</i>										
Als u de mogelijkheid zou hebben om om te schakelen naar biologische melkveehouderij, wat zou voor u dan een reden zijn om het te doen?										
Omdat ik daarvoor beloond word. ⁱⁱ	4,29	28	1,65	4,86	87	1,69	ns	4,72	115	1,69

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Omdat het sociaal geaccepteerd is.	2,75	28	1,43	3,40	87	1,50	4,10*	3,24	115	1,50
Omdat ik gezien wil worden als een goede melkveehouder.	2,36	28	1,06	2,79	87	1,46	ns	2,69	115	1,39
Intrinsieke motivatie										
<i>Totaalconstruct</i>	2,45	28	1,00	3,39	87	1,28	12,49***	3,16	115	1,28
<i>CB = 0,84</i>										
Als u de mogelijkheid zou hebben om om te schakelen naar biologische melkveehouderij, wat zou voor u dan een reden zijn om het te doen?										
Omdat ik een bijdrage kan leveren aan iets wat de moeite waard is.	2,61	28	1,29	3,23	87	1,48	3,97*	3,08	115	1,46
Omdat ik biologische melkveehouderij belangrijk vind.	2,04	28	1,07	3,01	87	1,41	11,29**	2,77	115	1,40
Omdat ik me verantwoordelijk voor voel voor natuur / milieu.	2,71	28	1,30	3,93	87	1,54	14,22***	3,63	115	1,57
Subjectieve kennis										
<i>Totaalconstruct</i>	3,86	28	1,11	3,85	87	1,24	ns	3,85	115	1,20
<i>CB = 0,86</i>										
Ik weet erg veel over biologische melkveehouderij.	3,75	28	1,40	3,76	87	1,34	ns	3,76	115	1,35
Ik voel me erg goed geïnformeerd over wat ik moet doen als ik wil omschakelen naar biologische melkveehouderij.	4,04	28	1,35	3,94	87	1,43	ns	3,97	115	1,41
Vergeleken met de meeste andere melkveehouders, weet ik veel over biologische melkveehouderij.	3,79	28	1,03	3,84	87	1,40	ns	3,83	115	1,32
Sociale identiteit										
<i>Totaalconstruct</i>	1,95	28	1,07	2,70	87	1,38	7,01**	2,52	115	1,35
<i>CB = 0,88</i>										
Kunt u aangeven in hoeverre biologische melkveehouderij bij u past; ook als u daar nu geen mogelijkheden voor heeft?										
Omschakelen naar biologische melkveehouderij, hoort bij wie ik ben.	1,86	28	1,18	2,64	87	1,44	6,88*	2,45	115	1,42
Biologische melkveehouderij, is echt iets voor mij.	2,04	28	1,35	2,76	87	1,42	5,61*	2,58	115	1,43

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Wij-zij gevoel										
<i>Totaalconstruct</i>	6,04	28	0,71	5,92	87	0,88	ns	5,95	115	0,84
<i>CB = 0,83</i>										
Mensen van maatschappelijk organisaties die vinden dat melkveehouders moeten omschakelen naar biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk te brengen	6,25	28	0,80	5,92	86	1,26	ns	6,00	114	1,17
Beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk brengen.	5,89	27	0,97	5,80	85	1,16	ns	5,82	112	1,12
Beleidsmakers die beleid maken over biologische melkveehouderij, hebben de kennis om dit te doen. ⁱⁱⁱ	2,79	28	1,55	2,98	83	1,41	ns	2,93	111	1,44
Burgers die vinden dat melkveehouders moeten omschakelen naar biologische melkveehouderij, begrijpen niet hoe moeilijk het is om dit in de praktijk te brengen.	6,11	28	1,17	6,14	87	0,92	ns	6,13	115	0,98
Betrokkenheid										
<i>Totaalconstruct</i>	2,23	28	1,29	2,99	87	1,45	6,08*	2,80	115	1,44
<i>CB = 0,94</i>										
Omschakelen naar biologische melkveehouderij; ook als u daar nu geen mogelijkheden voor heeft, is ...										
Onbelangrijk voor mij. (1) - belangrijk voor mij. (7)	2,29	28	1,46	2,99	87	1,49	4,75*	2,82	115	1,51
Betekent niets voor me. (1) - betekent veel voor me. (7)	2,18	28	1,28	2,99	87	1,47	6,85*	2,79	115	1,46
Doelstellingen										
Kunt u aangeven hoe belangrijk u de onderstaande doelstellingen vindt? ⁱⁱⁱⁱ										
Een zo groot mogelijk bedrijf	3,00	28	1,22	2,71	87	1,31	ns	2,78	115	1,29
Het land in een goede conditie doorgeven aan de volgende generatie	5,75	28	1,38	5,98	87	0,89	ns	5,92	115	1,03
Werkplezier	6,32	28	0,77	6,46	87	0,66	ns	6,43	115	0,69
Traditie behouden	4,29	28	1,15	4,29	87	1,41	ns	4,29	115	1,35
Werken met planten, dieren en de natuur	5,71	28	1,08	6,00	87	0,86	ns	5,93	115	0,92
Financieel succesvol zijn	5,39	28	1,29	5,57	87	1,15	ns	5,53	115	1,18
Goed zorgen voor het milieu, biodiversiteit en de omgeving	5,39	28	1,40	5,56	87	0,95	ns	5,52	115	1,07

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Werken met machines en technologie	5,14	28	1,41	4,66	87	1,34	ns	4,77	115	1,36
Onafhankelijk zijn / autonomie	5,57	28	1,43	5,68	87	0,93	ns	5,65	115	1,07
Produceer van goed en veilig voedsel	6,14	28	0,97	6,30	87	0,70	ns	6,26	115	0,77

Informatiebronnen

Hoe belangrijk zijn de volgende personen / instanties voor u voor het verzamelen van kennis over biologische melkveehouderij? ⁱⁱⁱⁱ

Voerleverancier	4,29	28	1,24	4,57	87	1,43	ns	4,50	115	1,39
Andere gangbare melkveehouders	3,86	28	1,48	4,09	87	1,30	ns	4,03	115	1,34
Biologische melkveehouders	4,43	28	1,64	5,01	87	1,34	3,57(*)	4,87	115	1,44
Agrarische belangenorganisaties	3,89	28	1,45	4,39	87	1,21	3,24(*)	4,27	115	1,29
Maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld Natuur & Milieu of de Vogelbescherming)	3,00	28	1,59	3,01	87	1,53	ns	3,01	115	1,54
De overheid	3,43	28	1,71	3,79	87	1,58	ns	3,70	115	1,61
Mijn afnemer (zuivelfabriek)	4,71	28	1,18	4,89	87	1,31	ns	4,84	115	1,27
Financieel adviseur	4,32	28	1,59	4,52	87	1,49	ns	4,47	115	1,51

Kennisbronnen

Wat is voor u een goede manier om kennis te verzamelen over biologische melkveehouderij? ⁱⁱⁱⁱ

Individueel advies	5,21	28	1,29	5,32	87	1,24	ns	5,30	115	1,25
Studiegroepen	5,14	28	1,01	5,02	87	1,38	ns	5,05	115	1,30
Vakbladen	5,07	28	0,90	5,09	87	1,09	ns	5,09	115	1,04
Internet / sociale media	4,68	28	1,31	4,67	87	1,36	ns	4,67	115	1,34
Onderzoeksrapporten	4,43	28	1,20	4,61	87	1,33	ns	4,57	115	1,30
Vakbeurs	4,64	28	0,87	4,37	87	1,35	ns	4,43	115	1,25
Excursies naar andere bedrijven	5,07	28	1,15	5,53	87	1,10	3,59(*)	5,42	115	1,12
Cursus/ scholing	4,79	28	1,23	4,80	87	1,40	ns	4,80	115	1,35

ns = niet significant; (*) $p < 0,10$; * $p < 0,05$ **; $p < 0,01$ ***

ⁱ Cronbach's Alpha wordt hier niet vermeld omdat er maar één variabele is over ervaren controleerbaarheid

ⁱⁱ Deze variabele is niet opgenomen in het construct 'extrinsieke motivatie' omdat deze niet voldoende bij de andere twee variabelen bleek te passen

ⁱⁱⁱ Deze variabelen is gecodeerd omdat het een positieve stelling was terwijl de andere variabelen van het construct negatief waren; voor het berekenen van Cronbach's Alpha moeten alle stellingen positief of negatief zijn

ⁱⁱⁱⁱ Van deze groep variabelen is geen construct gemaakt

Tabel B3.11 *Mening over biologische melkveehouderij per weidegang categorie*

Weidegang voor melkkoeien	Geen weidegang			Wel weidegang			F	Totaal		
	Gem. score	n	Std.	Gem. score	n	Std.		Gem. score	n	Std.
Biologische melkveehouderij kan een goed alternatief zijn als een bedrijf niet verder kan groeien.	3,36	28	1,66	3,76	87	1,75	ns	3,66	115	1,73
Biologische melkveehouderij kan een goed alternatief zijn om meer geld te verdienen.	2,82	28	1,44	3,13	87	1,63	ns	3,05	115	1,58
Gangbare melkveehouders passen steeds vaker biologische principes toe, bijvoorbeeld op het gebied van voeding, dierenwelzijn en milieuzorg.	4,75	28	1,58	5,28	87	1,19	3,51(*)	5,15	115	1,31
Biologische melkveehouderij vraagt meer vakmanschap van de melkveehouder dan gangbare melkveehouderij.	3,43	28	1,55	3,70	87	1,74	ns	3,63	115	1,69
Het vergroten van het aandeel biologische melkveehouderij naar 15% van het landbouwareaal in Nederland brengt de voedselzekerheid in gevaar.	4,79	28	1,89	4,43	87	1,69	ns	4,51	115	1,74
Biologische melkveehouderij is een niche en dat moet vooral zo blijven.	5,50	28	1,04	5,08	87	1,28	ns	5,18	115	1,23
De overstap naar biologische melkveehouderij is een belangrijke oplossing voor het stikstofprobleem.	1,71	28	0,90	2,21	87	1,43	2,93(*)	2,09	115	1,33
Biologische melkveehouderij roept bij mij een wat idealistisch of 'geitenwollensokken'-imago op.	4,54	28	1,62	4,41	87	1,58	ns	4,44	115	1,58
Ik vind dat biologische melkveehouderij te veel stilstaat / niet voldoende doorontwikkelt.	4,18	28	1,16	4,15	87	1,38	ns	4,16	115	1,32
Voor mijn productiesysteem zou de stap naar biologische melkveehouderij te groot zijn	4,00	28	2,11	3,61	87	1,62	ns	3,70	115	1,75

Resultaten behorend bij paragrafen 3.5 en 3.6

Tabel B3.12 *Ervaren belemmeringen voor omschakeling naar biologische melkveehouderij. Waarden weergegeven als mediaan (interkwartielafstand). Verschillen tussen melkveehouders met (WG=1) en zonder weidegang (WG=0) zijn getoetst met de Mann-Whitney U-toets.*

Belemmering	WG=0 Md (IQR)	WG=1 Md (IQR)	U	Z	p
Beschikbaarheid van grond	6 (2)	6 (2)	1.140,0	-0,15	0,882
De prijs van biologische melk is te laag	6 (3)	5 (2)	1.087,0	-0,51	0,608
Onvoldoende vraag naar biologische zuivelproducten	6 (2.25)	6 (3)	1.044,5	-0,34	0,730
Moeilijk om een afnemer te vinden die melk blijft afnemen	4 (2)	4 (3.5)	803,0	-1,60	0,110
Onbetrouwbare overheid	7 (1)	6 (2)	974,0	-1,06	0,289
Verhoogde onkruiddruk bij biologische melkveehouderij	6 (1)	6 (2)	944,0	-1,19	0,235
Minder gewasopbrengsten (bijvoorbeeld van gras en mais)	7 (2)	6 (1)	1.061,0	-0,82	0,411
De overgangperiode van 2 jaar waarin je wel biologisch moet boeren maar er nog niet voor betaald wordt	6 (3)	6 (1.5)	940,0	-1,77	0,076
Verplichte weidegang	7 (1)	3 (3)	326,0	-5,74	< 0,001
Aanpassing van stallen (meer ruimte per koe)	5 (3)	5 (2)	1.069,5	-0,63	0,530
Minder antibioticumgebruik	4 (2)	4 (2)	1.018,5	-1,07	0,285
Meer arbeid nodig	6 (2.75)	6 (2)	894,5	-1,66	0,096
Controles voor biologische certificering (SKAL)	5 (2.75)	6 (2)	1.174,0	-0,01	0,989
Meer administratie	6 (2)	5 (2)	1.003,5	-0,93	0,355
Ligging van het bedrijf	4 (2)	4 (2)	992,0	-1,52	0,129
Past niet bij intensieve bedrijven	6 (2)	6 (2)	979,5	-1,61	0,107
Grondsoort	4 (2)	4 (2)	1.166,5	-0,25	0,800
Gebrek aan financiering	4 (2)	4 (2)	1.135,5	-0,37	0,708
Weerstand uit de omgeving (negatieve sociale druk)	3 (2)	3 (2)	1.123,0	-0,35	0,724
Gebrek aan kennis	4 (2)	4 (2)	1.115,0	-0,32	0,752
Gebrek aan adviseurs die het omschakelingsproces van begin tot eind kunnen begeleiden	3.5 (2)	4 (2)	792,0	-1,43	0,152

Tabel B3.13 *Belang van randvoorwaarden voor omschakeling. Waarden weergegeven als mediaan (interkwartielafstand).*

Randvoorwaarde	WG=0 Md (IQR)	WG=1 Md (IQR)	U	Z	p
Beschikbaarheid van grond	7 (1)	7 (1)	1.094,0	-0,31	0,755
Voldoende vraag naar biologische zuivelproducten	7 (1)	7 (1)	1.145,0	-0,57	0,567
Betrouwbare afnemer	7 (1)	7 (1)	1.131,0	-0,56	0,576
Betrouwbare overheid	7 (1)	7 (1)	1.016,0	-0,96	0,339
Voldoende kennis	6 (2)	6 (2)	1.144,5	-0,21	0,833
Een meerprijs voor de melk en andere producten	7 (1)	7 (1)	1.068,0	-1,05	0,294
Een vangnet / financiële compensatie als gewasopbrengsten of melkproductie tegenvallen	5,5 (3)	6 (2,25)	1.116,0	-0,60	0,549
Financiële compensatie voor de overgangperiode van 2 jaar waarin je wel biologisch moet boeren maar er nog niet voor betaald wordt	6 (3)	6 (1)	969,5	-1,38	0,168
Subsidie voor aanpassing van stallen (meer ruimte per koe nodig)	6 (2)	6 (2)	1.062,0	-0,97	0,333
Gegarandeerd snel vergunningstraject als stallen aangepast moeten worden	6 (2)	6 (2)	1.020,5	-1,27	0,204
Goed opgeleide adviseurs die de omschakeling van begin tot eind kunnen begeleiden	6 (2)	6 (2)	1.212,0	-0,04	0,967

Resultaten behorend bij paragraaf 3.7

Tabel B3.14 Relevantie van doelstellingen voor melkveehouders, uitgesplitst naar bedrijven met en zonder weidegang

Doelstellingen	Geen weidegang					Wel weidegang					Totaal				
	Avg	SD	Min	Max	N	Avg	SD	Min	Max	N	Gem	SD	Min	Max	N
Een zo groot mogelijk bedrijf	2,93	1,20	1	6	30	2,76	1,38	1	7	88	2,81	1,33	1	7	118
Het land in een goede conditie doorgeven aan de volgende generatie	5,77	1,33	1	7	30	5,98	0,88	3	7	88	5,92	1,01	1	7	118
Werkplezier	6,30	0,75	4	7	30	6,45	0,66	4	7	88	6,42	0,68	4	7	118
Traditie behouden	4,37	1,16	1	6	30	4,31	1,42	1	7	88	4,32	1,35	1	7	118
Werken met planten, dieren en de natuur	5,77	1,07	2	7	30	6,00	0,86	3	7	88	5,94	0,92	2	7	118
Financieel succesvol zijn	5,37	1,25	2	7	30	5,59	1,15	2	7	88	5,53	1,17	2	7	118
Goed zorgen voor het milieu, biodiversiteit en de omgeving	5,43	1,36	2	7	30	5,55	0,96	3	7	88	5,52	1,07	2	7	118
Werken met machines en technologie	5,03	1,47	1	7	30	4,67	1,34	1	7	88	4,76	1,38	1	7	118
Onafhankelijk zijn / autonomie	5,57	1,43	1	7	30	5,68	0,93	4	7	88	5,65	1,07	1	7	118
Produceren van goed en veilig voedsel	6,13	0,94	3	7	30	6,30	0,70	4	7	88	6,25	0,76	3	7	118

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Social & Economic Research
Postbus 88
6700 AB Wageningen
T 0317 48 48 88
E communication.wser@wur.nl
wur.nl/social-and-economic-research

Rapport 2026-010

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.900 medewerkers (7.100 fte), 2.500 PhD- en EngD-kandidaten, 12.700 studenten en 80.000 Leven Lang Leren-deelnemers behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.